

נְיוֹת בְּרֵמָה

ו

סוגיות במסכת זבחים
פרקים י"ב – י"ד
תשע"ד

חוברת זו מוקדשת
לעילוי נשמת שיינא פרידה בת גטצל ורבקה
נלב"ע כ"ז שבט ה'תשע"א
In memory of Shayne Freda bat Getze & Rivckah
Shvat, 5771 Vancouver, Canada

בית מדרש "זכרון משה"
ע"ש משה ומתילדה הלר ז"ל
ע"ר 1-58047807
מעלה הזיתים 3/1, ירושלים 97103
טלפון 02-6281485

סדר ועימוד :

מין הכותב אל הקורא
עריכה והכנה לדפוס
טלפון 072-2113131 ד.א. yosi@bsy.co.il

Printed in Israel

תוכן העניינים

- א..... פתיחה
- ב..... עניין במות יחיד / ר' עמיחי מרקוס
- מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא בדין בשר תאוה במדבר ושחוט חוץ / הרב בנציון בן פזי.....
- ה.....
- ז..... היתר במות / הרב יעקב וולף.....
- כג..... איסור הקרבת הפסח בבמת יחיד / ר' עמיחי מרקוס
- מא..... הערה בגדר 'ראוי לאהל מועד' / הרב שגיב אלטמן
- מד..... עבודת בעל מום וטמא בבמה / הרב שגיב אלטמן

פתיחה

במה ללימוד נצחי של תורה, אע"פ שחלקים רבים בו אינם נוגעים למעשה. כאמור בחוברות הקודמות, מטרת החוברת והמאמרים לעורר את הלימוד, להוסיף לקח ופילפול, ועל כן נשמח לכל הערה, הארה, הרחבה ודיון בדברים ויהיו נא אמרינו לרצון, ותלמודנו ועמלנו יעלה כקרבן אשה כמאמר ר' יצחק בשלהי מנחות (ק"י): "מאי דכתיב: זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.", ויעלה לזכות כל השותפים והתומכים בבית המדרש בפרט, ולכלל ישראל בכלל להשיב במהרה סדר העבודה לירושלים.

בסייעתא דשמיא, זכינו לסיים את החריש הראשון במסכת זבחים. יתברכו משמים כל המסייעים והתומכים, ויזכו עם כל ישראל לראות מהרה מקדש על מכונו. רובה ככולה של חוברת זו, עוסקת בשני הפרקים האחרונים של מסכת זבחים, העוסקים באיסור העבודה מחוץ למקדש. מיוחד איסור זה, שהיו לו זמני היתר בכניסה לארץ ובמעבר בין ימי השופטים למלכות בית דוד, לפי החשבון הא-לוקי בבניין עם ישראל ובעבודתו את ה', [כפי שמוסבר באגרת תשמ"ו המובאת לקמן במאמר על במות יחיד], וללמדנו את סדרי העבודה גם במה שנלמד ממה שראוי לבמה, ובמה שאינו ראוי. ועל כן נקבעו פרקים בדיני

עניין במות היחיד

ר' עמיחי מרקוס

בבמות, שזה היה מחמת שלא רצו לוותר על האהבה והדביקות הבאים בעקבותיה. אולם באמת הייתה זו טעות, משום שבסופו של דבר עיקר ההקרבה האידיאלית היא זו שבאה מתוך מרכזיות האומה במקדשה, ושמירת גדרי התורה ומצוותיה עדיפה על פני חוויית ההקרבה, על אף ההתרוממות המורגשת בה.²

ובאמת הרד"ק כותב במפורש, בפסוק הנ"ל, שההקרבה בבמת יחיד גם בזמן ההיתר לא הייתה אידיאלית ולא לכתחילה, ודוד המלך לא נהג בה, כי יש בה חשש של קירוב לעבודה זרה: "...למה אמר רק, והלא מותרות היו הבמות עד שבנה הבית, לפי שאמר בחקות דוד אביו ודוד לא זכה אלא במזבח אשר לפני הארון בירושלים או בבמה אשר בגבעון, ולא ראינו לו שזבח וקטר בבמות אחרות, כי הרבות הבמות מביא האדם לע"ג כי הוא משפט הגוים שבונים במה בכל הר וגבעה ותחת כל עץ רענן".³ ובזה מובן מה שכתב ב'צורור המור' (לר' אברהם סבע) בפרשת ראה, שכל ההיתר בבמות היה "בהכרח, לפי שלא היה ראוי שתשתכח מהם תורת הקרבנות", אך לא לכתחילה. [ומתאים הדבר לכיוון ההסברה

בספר מלכים א' (ג', ג') נאמר על שלמה המלך: "ויאהב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד אביו רק בבמות הוא מזבח ומקטיר". משמע בפסוק שעל ההקטרה בבמות יש ביקורת על שלמה. וקשה, הרי מדובר בטרם נבנה המקדש, בשעת היתר הבמות, ומדוע מבקרו הנביא על כך?

מפרש רש"י: "בגנותו דיבר הכתוב, ששהה את בנין הבית ארבע שנים".

שואל הנצי"ב: למה פירש הכתוב גנותו באופן זה, שזיבח בבמות שהיו אז בהיתר, במקום לפרש את עיקר הגנות, שהיא ההתעצלות בבנין הבית? מבאר הנצי"ב, ששלמה המלך אכן לא עיכב את בניית המקדש מעצלות, חלילה, אלא שהיה לו חשבון רוחני, שעליו אכן יש ביקורת. כי בזמן היתר הבמות היה נוח וקל לכל מי שרוצה להקריב במקומו, ובכך לבוא ליתר אהבה ודביקות, המתעוררת ע"י ההקרבה, ושלמה חשש שכל זה יאבד לאחר שיבנו את הבית, שכן העלייה לרגל לירושלים קשה בהרבה ותמעט את ההקרבה. ומבאר הנצי"ב שזאת הסיבה שבגללה כשהיה איסור הבמות נוהג, הן בזמן שילה והן בזמן המקדש, אנו מוצאים שוב ושוב שחוטאים בהקרבה

1. 'מטיב שירי על שיר השירים ו', ה' בהרחבה, וכן ב'העמק דבר' דברים ד', כ"א, ויקרא ט', ו', במדבר סוף פט"ו.

2. ע"ש שהרחיב הנצי"ב שזה היה חטאם של נדב ואביהוא, וחטא הר"ן אנשים הצדיקים שהצטרפו עם קורח, וחטא המקריבים בבמות בזמן המקדש ועוד כתות שונות בבית שני ובהמשך תולדות ישראל, בהעדיפם חוויית אהבה ודבקות על פני עשיית רצון ד' בדיוקו וכצורתו. ופירש בזה תוכחת הנביא הושע (בפרק ח'): "זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב אוֹיֵב יִרְדְּפוּ", ובהמשך: "כִּי־הִרְבָּה אֶפְרַיִם מִזְבְּחֹת לְחֹטֵא הֵי־לוֹ מִזְבְּחֹת לְחֹטֵא: אֶכְתָּב־לוֹ רַגְלֵי תוֹרָתִי כְמוֹ־זָר נֶחֱשָׁבוּ: זָבְחֵי הַבְּהֵמִי יִזְבְּחוּ בָשָׂר וַיֹּאכְלוּ ה' לֹא רָצָם". היינו: ההקרבה היא בבמות, ונעשית לשם האהבה אך שלא כדין תורה, וע"כ מאוסה.

3. ולענין גדרו של מזבח זה שעשה דוד עיין 'לבוש מרדכי' לגרמ"מ עפשטיין, סי' ע"ח

במקום אשר יבחר ד', הייתה ההתרכזות נדרשת בכיוון הכלל במחשבה וכוונה, אך לא היה הדבר אפשרי למעשה, וממילא לא נאסר, היות שלא היה במעשה ההקרבה היחידית פגיעה בכלל: "קודם שנקבע המקום לעבודת קרבן ציבור, היו הבמות מותרות לקרבן יחיד, שכל זמן שלא נקבע המקום לקדושה הכוללת אז הכללת הקדושה היא רק במחשבה ורצון הלב, וכיון שהיתה כוונתו להכלל בכלל עם ד', אז בכל מקום שהיה מוקטר מוגש היה נכלל בכלל הקדושה, ולא היה שם מעשה שמנגד למחשבתו. אבל משנקבע המקום לקדושה הכללית נאסרו הבמות, שהתיחדותו במקום, לעומת קביעות המקום הכללית, מורה היא פירוד, ואז גם אם מחשבתו תהיה פונה להכלל בכלל הקדושה הרי המעשה סותר את המחשבה, והוא מוציא מיד המחשבה ואין מועיל בו".

וב'אגרות הראיה' (ח"ג אג' תשמ"ו) מבאר יותר, שזמן ההיתר לא היה בכדי, היה לו תפקיד חינוכי באומה. בעת התקופה של בניית האומה, יש סכנה: "אם נבוא מיד אל ההכללה ונאמר: מושג האומה עולה על כל, מבלי אשר נדאג למלא את המושג הזה בכרכת ד' והשפעת הקודש, הננו הולכים ונכשלים, נאחזים בסבך אותה המסכה הנסוכה על כל הגוים, החושבים

של ה'משך' 'חכמה', בפתיחה לספר ויקרא, שיישב את דברי הרמב"ם במו"נ (ח"ג פרק מ"ו) שכתב שהקרבנות הם להרחיק לב האדם מהע"ז, לעומת האמור ברמב"ן ובעוד מקורות שהם סוד ו"ריח ניחוח", שמה שנועד להרחיק מע"ז הוא דווקא לגבי הקרבה בבמה, ע"ש].

את החיסרון שבהקרבה בבמה, במה שפוגע במרכזיות האומה והתאחדותה על פי ד', מבאר מרן הראי"ה קוק זצ"ל כך: "בהיותנו על אדמתנו, ובית עולמים היה מקום מרכז האחדות, נאסרו הבמות הפרטיות, כי גם ההתאחדות שיכולה להיות ע"י קבוצים קטנים שבבמות, מפסידה היא את יסוד אחדות האומה הכללית שבמרכז הגדול, שרק על ידה תתגלה ותתקיים תכלית חפץ ד' הגדול" ('עולת ראייה' א', עמ' רנ"ז)⁴. ועוד מבאר על כך הרב: "בכלל, התרכזות כח חיים אדיר במקום אחד שממנו משתלח כח להחיות ענפים רבים, הוא סימן למצב טוב וחיים מלאים... וזהו עניין איסור הבמות, לסמן יסוד עבודת ד' במרכזיות האומה, כדמות הלב והמוח בבעלי החיים השלמים⁵, ואז העבודה המעשית באה לתעודתה" (קבצים מכת"ק ח"א עמ' צ"ו).

לפי זה יש לשאול: מדוע היה זמן בו הותרו הבמות? ב'עולת ראייה' (א', עמ' רנ"ח) מבאר הרב שלפני שהיה מקום פיזי להתרכזות,

4. וכ"כ בעין איה ברכות א' פ"ב, כ', על דברי הגמרא "כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה". ובעין איה שבת ב' פ"ט, נ"ז, על דברי הגמ' (שבת פ"ז ע"ב) שא' מי הדברים שהתחדשו בר"ח ניסן בו הוקם המשכן היה "ראשון לאיסור הבמות", מבאר הרב ש"החטיביות המיוחדת של האומה ואחיזתה הכללית באור ד', ובדיוק המעשים ותיאור החיים על פי ד', היא היא הגורמת להמרכזיות הכללית, השמירה מהתפוצצות הכוחות והצירורים מיסוד המעשה הנקדש".

5. כוונת הרב למשל שהביא קודם לכן, לבאר ערך המרכזיות של כח החיים: "במערכת בעלי החיים אנו רואים שכל מקום שהיצור הוא יותר מרום הוא יותר מרכזי וחיינו הרבה תלויים במרכזו, וכל מקום שימעט ערכו יתפשט כח החיים שלו בכל חלק מחלקיו, וזנב הלטאה מפרכסת".

באור שבעתיים". לכן צריכה הייתה לבוא תקופה של היתר במות יחיד, שעניינה השתלמות היחידים, שרק על גביה ייבנה הכלל כראוי: "על כן מוכרחת היתה במת היחיד להיות מותרת... אמנם אחר שחזתה הנבואה ברוח קדשה שהמילוי הפרטי כבר בא לגמר בישולו באופן הראוי להיות מצטרף אל הכלליות, אז בא תור האחדות הכללית הנאדרה בקדש לעד, ובמת יחיד... גם היא נאסרה, ונקבעה קדושת בית עולמים הכללית".⁶

שהצבוריות לבדה היא יסוד הכל ובגללה הכל שרוי הכל מחול... אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הציבורית, אבל לא מצד געגועים בהמיים המגלמים את המחשבה, כ"א בסגולה בהירה, בהעמדת הסגולה של היחידים במלוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת מדותיהם. וממכון מלא אוצר חיים כזה ראוי לבוא להכללה ציבורית, שכמותה נעשית כלי מוכשר לקבל את שפעת האורה של כל הנקלט באוצרות היחידים, המשפחות העדות והשבטים, ועושה אותם חטיבה אחת עליונה המאירה

6. להרחבה נוספת ע"ע בספר 'הדר הנביאים' לר"א שדורפי שליט"א עמוד 411-404.

מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא בדין בשר תאווה במדבר ושחוט חוץ

הרב בנימין בן פזי

להם לדרתם:

(ח) ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח: (ט) ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו לה' ונקרת האיש ההוא מעמיו:

דברים פרק יב (יג) השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה: (יד) כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך: (טו) רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כבדפת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך השמא והטהור יאכלנו בצבי וכאיל:.... (כ) כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאזה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר (כא) כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך

במהלך השקלא וטריא בסוגייתנו עולה שישנה מחלוקת בין ר"ע ור' ישמעאל בסידרה של דרשות מאיזו מילה הם נלמדים. במסכת חולין (דף ט"ז ע"ב) ישנה מחלוקת אחרת בין ר"ע ור' ישמעאל סביב פרשת "כי ירחיב", בשאלה האם בשר תאווה הותר במדבר. ננסה להבין היטב את המחלוקת ושורשן, וכן נראה שיש קשר ביניהן.

הגמרא בריש פרק השוחט והמעלה (דף ק"ו ע"א – ק"ז ע"ב) מבררת, מה הם המקורות לאזהרה ועונש בשני המצבים העיקריים של שחוט חוץ, שהם שחיטת הקרבן בחוץ והעלאת הקרבן על המזבח בחוץ.

הגמרא מביאה פסוקים שמקורם בשתי פרשיות בתורה: פרשיית שחוט חוץ בחומש ויקרא, ופרשיית בשר תאווה בחומש דברים. שתי הפרשיות עוסקות בשאלה מה ניתן או לא ניתן לעשות בנושא זביחת בהמות מחוץ למקדש.

ויקרא פרק יז (א) וידבר ה' אל משה לאמר: (ב) דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה' לאמר: (ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה: (ד) ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונקרת האיש ההוא מקרב עמו:

(ה) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה והביאם לה' אל פתח אהל מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים לה' אותם: (ו) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח לה': (ז) ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה זאת

א.

בארץ. הגמרא שם מקשה מה התכוונה המשנה לחדש באומרה לגבי חולין "לעולם שוחטין", ועונה בתחילה לפי ר' ישמעאל, ובהמשך לפי ר"ע. וזה לשון הגמרא שם: דתניא: כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר

בגמרא במסכת חולין (דף טז ע"ב) הובאה מחלוקת בין ר' ישמעאל לר' עקיבא מה התכוונה התורה לחדש כאשר "ירחיב ה' את גבולך", או במילים אחרות מה השוני בין הלכות שחיטה במדבר להלכות שחיטה

דבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו' - ר' ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאווה, שבתחלה נאסר להם בשר תאווה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאווה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו לאיסורן הראשון? לכך שנינו: לעולם שוחטין.

דתניא: כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך - ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו להתירן הראשון? לכך שנינו: לעולם שוחטין.

הרמב"ן בפירושו לתורה רוצה לומר שר' עקיבא ור' ישמעאל לא נחלקו רק בפירוש כוונת התורה בפרשת ראה, אלא גם בהסבר הפרשיה הראשונה שעוסקת בשחוט חוץ בפרשת אחרי מות. וז"ל (ויקרא יז ב):

והנכון בפרשה, מה שהזכירו רבותינו (חולין טז ב) שאסר בשר תאווה לישראל במדבר ולא יאכלו רק שלמים שיעשו על מזבח ה', ולכך אמר שכל מי שישחוט משלשת מיני הבהמות אשר מהן יביאו כל הקרבנות, שהם שור וכשב ועז, שיביאום כולם אל פתח אהל מועד ויעשו אותם זבחי שלמים ולהקריב החלב והדם על מזבח ה', ואז יאכל הוא הבשר כמשפט. ואמר שאם ישחטם במקום אחר יהיה חייב כרת:

והקרוב בלשון הכתוב, כי מתחילה חייב כרת בכל שחט בחוץ אפילו החולין והוא האיסור בבשר התאווה, ונתן הטעם בעבור שיקדישם לה' ויזרוק הכהן הדם על מזבח ה' ויקטיר עליו החלב. ואחרי כן הזהיר שלא יעשה מזבח לה' בחוץ ויקריב עליו השלמים הנזכרים או עולה, כענין הנעשה במוקדשין בשעת היתר הבמות, רק בפתח אהל מועד יעלה אותם לשם:

והנה ריקן כל השחיטות בחולין ובמוקדשין להיות כולן בפנים. ולכך אמר במשנה תורה (דברים יב יא) ועברתם את הירדן וישבתם

בארץ וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו עולותיכם וזבחיכם, ואמר (שם פסוקים יג יד) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום וגו', להיות איסור שחוט חוץ במוקדשין עומד במקומו בשעת בית הבחירה. אבל התיר אותו בחולין, זהו שאמר (שם פסוק טו) רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וגו', לומר שלא תתנהג בארץ המניעה הנאמרת כאן שלא ישחוט חולין כלל ושיעשה הכל זבחי שלמים על מזבח ה'. ופירש שם (פסוק כ) הטעם, כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו', לומר כי היה האיסור מתחילה בהיותם במדבר שיקל עליהם להביא כל זבחייהם אל פתח אהל מועד, אבל אחרי שירחיב גבולם יאכלו בשר תאווה וישחטו בשעריהם אך לא המוקדשין:

וזה טעם מה שהזכיר בכאן אשר ישחט במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה - יזכיר גם השוחטים מחוץ למחנה שיהיו חייבים להביא אותם אל פתח אהל מועד, כי אף על פי שיתיר בשר תאווה כשירחיב השם גבולם מפני שאינם במקום המקדש, לא יתיר כן במדבר אפילו חוץ למחנה, לפי שאינם רחוקים מן המזבח כאשר יהיו בארץ שירחיב השם גבולם, כי אז יתיר להם בשר תאווה, והוא הנאות בכתוב. וזהו דעתו של רבי ישמעאל בפרשיות הללו, ומכאן אמר דמעיקרא איתסר להו בשר תאווה, והוא הנאות בכתוב על דרך הפשט:

לדבריו פשטי המקראות בויקרא מורין כר' ישמעאל ולכן מחולקת הפרשיה לשניים, בתחילה הציווי בחולין שלא לאכול בשר תאווה, ולאחר מכן: "ואליהם תאמר", שם מדובר על "עולה או זבח" ומתווסף איסור שחיטת והקרכת קדשים בחוץ גם לשם שמים. ומביא הרמב"ן מדרש רבה שמחזק הבנה זו:

וזהו מאמרם בהגדה (דב"ר ד ו), רבנן אמרין הרבה דברים אסר אותם הקדוש ברוך הוא

שמופיע בפרשיית שחוטין חוץ¹. מכל הנ"ל עולה בבירור שחז"ל דרשו באופן חד משמעי את כל פרשת שחוטין חוץ על מוקדשין².

אמנם רש"י בחולין (דף טז ע"ב) בהתייחסו לדברי ר' ישמעאל, סטה לכאורה מפירושו לתורה וכתב:

נאסר להם בשר תאווה – שאין יכולין לאכול אלא בשר שלמים ואם היו שוחטין בלא קרבן היו ענושים כרת כדכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו'.

וסמך איסור בשר תאווה בחולין על הפסוק בויקרא: "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו". והרבו הראשונים להקשות עליו:

א. מדוע לא ציין זאת ר' ישמעאל במפורש בדבריו, ואמר: "שנאמר אל פתח אוהל מועד לא הביאו"?

ב. מדוע בהמשך הסוגיה לא הקשתה הגמרא על ר' עקיבא בשלמא לר' ישמעאל היינו דכתיב "ואל פתח..." אלא לר"ע... ואז תתירן שלר"ע במוקדשין הכתוב מדבר?

ג. בהמשך הגמרא מקשה: "בשלמא לר"ע היינו דכתיב אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל, אלא לרבי ישמעאל צבי ואיל גופייהו מי הוו שרו". ומה הקושיה, והרי אם האיסור בנוי על הפסוק "ואל פתח אוהל מועד", לא אסרה תורה אלא מה שראוי לפתח אוהל מועד ולא צבי ואיל!

הרשב"א שם מיישב באריכות את דעת רש"י וזה לשונו:

ע"כ נ"ל לפרש וליישב לפי פירושו של רש"י ז"ל, כי ממה שכתוב כי ירחיב ה' אלהיך למד

וחזר והתירם במקום אחר, תדע לך, אסר הקדוש ברוך הוא לשחוט ולאכול לישראל עד שיביאנו פתח אהל מועד, מנין, שנאמר ואל פתח אהל מועד וגו', מה כתיב שם, דם יחשב לאיש ההוא וגו', וכאן חזר והתירו להם שנאמר (דברים יב ט) בכל אות נפשך תאכל בשר, מנין, ממה שקראו בענין כי ירחיב ה' אלהיך

בסיכום דבריו מתייחס הרמב"ן לדברי רש"י על התורה:

ומה שכתב רש"י (בפסוק ג) במוקדשין הכתוב מדבר וכו', הוא מדרשו של האומר בשר תאווה לא איתסר כלל, ועל דעתו נשנית הברייתא שבתורת כהנים, אבל דרך ישוב המקראות על אופניהם ודרך חכמים בהגדות וברוב המקומות כמו שפירשנו:

וצ"ע למה התכוון הרמב"ן באומרו: "בהגדות וברוב המקומות", שהרי מלבד המדרש בדברים רבה שהוא באמת מדרש אגדה, סוגיית הש"ס מתאימה לגמרי עם הנאמר בתורת כהנים וסוברת שגם חלקה הראשון של הפרשה עוסק במוקדשין ובשחיטתם, וכפי שמפורש בגמרתנו (ק"ז ע"א) שלומדת אזהרה לשוחט מוקדשים בחוץ מהפסוק "ולא יזבחו עוד את זבחייהם..." שמופיע בפרשיה הראשונה של שחוטין חוץ.

יתירה מזאת, גם ר' ישמעאל עצמו לא מסביר את הפסוקים כהצעתו של הרמב"ן וכפי מדרש רבה, אלא סובר שבמוקדשין הכתוב מדבר. והראיה – מדבריו בדף קז ע"א, שריבה הזורק מקצת דמים, שזו עבודה במוקדשים, מהפסוק דם יחשב... דם שפך,

1. כך הקשה החק נתן (זבחים קז ע"א ד"ה מדתניא דם יחשב) על דברי הרא"ם על התורה שנקט כרמב"ן. אמנם הרמב"ן עצמו בחידושו על הש"ס כנראה חזר בו וכפי שנביא לקמן.
2. ובאמת בחידושו למסכת חולין כתב על ההסבר שבמוקדשים הכתוב מדבר: "והכי מידרש בת"כ ובכל מקום וליכא דפליגי". ולקמן נבאר.
3. הרשב"א, הרמב"ן ועוד.

אותו הוא מביא גם בפירושו לתורה. וכן מוכיח כרש"י ממדרש ויקרא רבה, ממנו עולה שר' ישמעאל אסר שחוטין חוץ מכח איסור בשר תאוה. וז"ל המדרש (ויק"ר אחרי מות פרשה כח):

תני רבי ישמעאל, לפי שהיו ישראל אסורין בבשר תאוה במדבר, לפיכך הזהירן הכתוב שיהו מביאין קרבנותיהן לכהן והכהן שוחט ומקבל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום, אין הכל הולך אלא לאחר השוחט. ומסיק הרמב"ן:

מענה צריכין אנו להדחיק ולתרוץ מה שהרחקנו בו פירושו של רש"י ז"ל למעלה, ונאמר דלר"ש איתסר בשר תאוה, אלא שיהו מקדישין ומקריבין שלמים במשכן, ואם שחט חייב כרת, חזר והתיר להם חולין בחוץ ונשאר כרת דקדשים בחוץ לדורות.

כלומר פרשיית שחוטין חוץ "השתנתה" עם כניסתם לארץ. בעודם במדבר היה איסור כרת בין על שחיטת קדשים ובין על שחיטת חולין, ומשנכנסו לארץ, הצטמצם האיסור לקדשים בלבד.

לפי זה נבין מה התכוון הרמב"ן על התורה באומרו "בהגדות וברוב המקומות", כי באמת נמצאו שני מדרשי אגדה התומכים בכך שיש קשר בין פרשיית שחוטין חוץ לבשר תאוה במדבר. וסוגיית הגמרא גם היא אינה סותרת זאת בעליל, כי ניתן לומר שהאיסור הוא גם לחולין וגם למוקדשין, וחציה השני של הפרשה בא להוסיף איסור הקטרה בחוץ.

ב. שיטת הרמב"ם בבשר תאוה

לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנאמר: "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגו' ואל פתח אהל מועד וגו' למען אשר יביאו וגו' וזבחו זבחי שלמים לה'" וגו', אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נוחר. ומצוה זו

ר' ישמעאל שאסרה להן תורה במדבר לאכול לתאבון, ומענה ממילא אגלי דהכל בכלל ואל פתח אהל מועד לא הביאו, ואפי' רצה לשחוט ולאכול א"א לו עד שיביאו אל פתח אהל מועד, ואלו רצה לאכול יביא שלמים ויאכל, ואי לאו דכתיב כי ירחיב, הייתי אומר דאין בכלל ואל פתח אהל מועד לא הביאו אלא קדשים ששחטן בחוץ אבל חולין לא, והילכך עיקר דברי ר' ישמעאל אינן אלא ממקרא שהביא שכתוב כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך, ולפיכך לא הוצרך רבי ישמעאל להזכיר אלא עיקר מקרא שהביאו לידי מדה זו, ולכ"ע ואל פתח אהל מועד לא הביאו – בקדשים ששחטן בחוץ הוא, אלא דלר' ישמעאל כיון שאסרה תורה לאכול אפי' חולין אא"כ הקדישן, אף הן בכלל קדשים הן אם רצה לשחוט ולאכול,

לפי דבריו שורש האיסור הוא "בשר תאוה" שהוזכר בחומש דברים. ואת פרשיית שחוטין חוץ בחומש ויקרא צריך לקרוא אחרי הידיעה המוקדמת הזו. לאור זה אין מושג של בשר חולין במדבר, כי כל חולין שנתקבלה החלטה לשוחטן ולאכלם, הופכים אוטומטית לקדשים, שהרי אין אכילת חולין במדבר אלא ע"י הקרבתם לשלמים. וכיון שכך, גם צבי ואייל שאינם ראויים לפתח אהל מועד, אמורים להיאסר ככל בשר תאוה, וזו כוונת המקשן בגמרא "צבי ואייל גופייהו מי שרי".

הרמב"ן על הש"ס שם מקשה גם הוא על דברי רש"י, אך בסוף דבריו מצדד בהם עקב מדרש האגדה שהבאנו לעיל מדברים רבה,

הרמב"ם בהלכות שחיטה (פ"ד הלכות יז – יח) כתב:

כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין, אלא היו נוחרין או שוחטין ואוכלין כשאר האומות, ונצטוו במדבר שכל הרוצה

הותרה השחיטה בחולין, ומכאן שבמדבר נאסרה. והברייתא השניה מביאה את הפסוק "כי ירחק... וזבחת מבקרך וצאנך...", ומלמדת אותנו שבכניסתם לארץ נאסרה נחירה, ומכאן שבמדבר היתה הנחירה מותרת. ושני הדברים מתאימים במדבר שלא היתה אפשרות לשחוט חולין הותרה הנחירה. לעומת זאת בארץ ישראל שהותרה השחיטה בחולין – נאסרה הנחירה.⁴ אלא שצריך עיון מדוע שתיאסר השחיטה במדבר בעוד הנחירה מותרת?⁵ ומבאר זאת ה"אור שמח" בטוב טעם, שהרי הטעימה התורה את איסור שחויי חוץ באומרה: "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים...", וא"כ טעם האיסור איננו בשר תאווה אלא חשש הקרבה לע"ז! ולכן מובן שדווקא מה שהורגל אצל עובדי ע"ז, והיא השחיטה, הוא שיאסר, לעומת הנחירה שאינה עבודה כלל, ולכן הותרה במדבר.

דבריו של ה"אור שמח" אכן תואמים להפליא את דברי הרמב"ם שכתב: "ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנאמר איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגו' ואל פתח אהל מועד וגו' למען אשר יביאו וגו' וזבחו זבחי שלמים לה' וגו', אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נותר". ומדוע האריך לצטט את המשך הפסוקים "למען אשר יביאו...", ע"כ שבא לבאר מדוע נאסרה דווקא השחיטה ולא הנחירה, וכדברי ה"אור שמח".

לאור הסבר פשוט זה נותר לנו לבאר מדוע החליטה הגמרא שר"ע ור' ישמעאל חולקים, וכיצד נטה הרמב"ם מדברי הגמרא לומר שאינם חולקים.

ה"אור שמח" מיישב גם זאת, ואומר שבאמת

אינה נוהגת לדורות אלא במדבר בלבד בעת היתר הנחירה, ונצטוו שם שבשיכנסו לארץ תאסר הנחירה ולא יאכלו חולין אלא בשחיטה, וישחטו בכל מקום לעולם חוץ לעזרה שנאמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' אלהיך וגו', וזו היא המצוה הנוהגת לדורות לשחוט ואחר כך יאכל.

והקשה החק נתן:

הנה רבינו מוכה שטרא לבי תרי שהרי שנינו שם בפ"ק דחולין דף י"ז במאי קמיפלגי ר' עקיבא סבר בשר תאווה לא איתסר כלל ר' ישמעאל סבר בשר נחירה לא אישתרי כלל עיין שם ואיך פסק רבינו דבשר תאווה נאסר להם כר' ישמעאל ובשר נחירה אישתרי להו כר"ע.

ואם נדייק בדברי הרמב"ם, נראה שהביא את הפסוק: "ואל פתח אהל מועד" שבפרשת שחויי חוץ וממנו למד שגם חולין נאסרו בשחיטה מחוץ למשכן, ולא הותרו אלא בנחירה. וא"כ הרחיק לכת אף יותר מרש"י וסבר שחייב כרת שבפרשת שחויי חוץ, נאמר גם על השוחט חולין וגם לדעת ר"ע! כאן כבר א"א לפרש כדברי הרמב"ן שבמדבר כל חולין שיועדו לאכילה היו כמו קדשים מאחר שאין דרך אחרת לאכלם אלא בהקרבה, שהרי בדעת ר"ע אנו עוסקים, הסובר שחולין הותרו בנחירה.

הסברו של ה"אור שמח"

ה"אור שמח" על הרמב"ם שם כתב ליישב, שאכן סובר הרמב"ם שר"ע ור' ישמעאל לא פליגי וכמבואר בגמרא שם ששתי ברייתות הן. הברייתא הראשונה מלמדת אותנו מהפסוק "כי ירחיב" שבכניסתם לארץ

4. התוספות שם (יז ע"א ד"ה ר"ע) אכן הקשה, מנין לגמרא שר"ע ור' ישמעאל פליגי, והלא דעותיהם יכולות להתאים זו לזו!

5. וכך באמת תירץ התוספות את קושייתו הנ"ל, שאין שום סברא בכך!

שאינן כן כשגלו לחו"ל, כיוון שהשחיטה הותרה לעולם – גם הנחירה נאסרה לעולם. (ורב יוסף עצמו אמר קודם לכן שפשיטא ש"בשר תאזה" – דהיינו השחיטה, לא ייאסר כשגלו לחו"ל). משום כך הקשתה הגמרא במאי קא מיפלגי, כיוון שלאור דברי רב יוסף ברור שדעת ר"ע היא שגם שחיטה הותרה וגם נחירה הותרה, ולא כר' ישמעאל.

אמנם הרמב"ם נקט שלא פליגי, שהרי מסקנת הגמרא היא שלא כרב יוסף, והביטוי: "לעולם שוחטין" בא ללמדנו 'בין ביום ובין בלילה', וא"כ ר"ע ור' ישמעאל יכולים להשלים זה את דברי זה!

מה שהכריח את הגמרא לומר שחלוקים הם, אלו דברי רב יוסף. רב יוסף שם רצה לבאר את דברי המשנה שאמרה "לעולם שוחטין" שבאה לרבות בין בארץ ובין בחו"ל, ותולה זאת בדעת ר"ע, שהיה מקום לטעות לדבריו שרק בארץ נאסרה הנחירה וכשיצאו לגלות תותר כמו במדבר, ולכן השמיעה המשנה שנאסרה לעולם. והנה, אם היה סובר רב יוסף שגם ר"ע מסכים שהשחיטה נאסרה במדבר וכו' ישמעאל, מה ההו"א להתיר הנחירה כשגלו לחו"ל, והלא היתר השחיטה ואיסור הנחירה תלויים זה בזה, ורק במדבר, שנאסרה השחיטה, הותרה הנחירה, מה

ג. ביאור מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל בדרשת הפסוקים

נשוב עתה לסוגייתנו בזבחים (דף קז ע"א). הפסוקים בפרשת שחוטין חוץ שבחומש ויקרא. להלן סיכום הפסוקים ומה בין ר' ישמעאל ור' עקיבא בדרשת

הפסוק	ר' ישמעאל	ר' עקיבא
זה הדבר	השוחט ולא המולק	לגזירה שוה
או אשר ישחט	לרבות שחיטת העוף	השוחט ולא המולק
דם יחשב (דם שפך)	לרבות הזורק	לרבות שחיטת העוף
או זבח	לחלק (עולה או שלמים)	לרבות הזורק
לא יביאנו	על השלם ולא על החסר (1) – מוקטרי חוץ	לחלק (עולה או שלמים)
לעשות אותו	על השלם ולא על החסר (2) – מוקטרי פנים	על השלם ולא על החסר (1) – מוקטרי חוץ

למחנה, מאחר ועוף לא נאסר בתור חולין בשחיטה, וא"א לכלול אותו יחד עם בהמות ששחיתן אסורה במדבר בחוץ אף כשהן חולין.

אבל לר' עקיבא הסובר שבשר נחירה הותר במדבר, ממילא הפרשיה הראשונה (עד "ואליהם תאמר") עוסקת רק במוקדשים, שבהם דין עוף ובהמה שוה, וא"כ היתה התורה יכולה לצרפם: "אשר ישחט שור או כשב או עז או אשר ישחט, במחנה או מחוץ למחנה" ומזה שלא עשתה כן ע"כ בא פסוק זה ללמדנו לימוד אחר והוא: "אשר ישחט"

המלבי"ם (ספרא אחרי מות פרשה 1 אות צ') מבאר בטוב טעם מה גרם למחלוקת הדרשות בין ר"ע לר' ישמעאל, ומקשר זאת למחלוקתם היסודית שהבאנו לעיל. לדעת ר' ישמעאל שגם בשר חולין נאסר במדבר ולא הותרו באכילת בשר אלא ע"י הקרבת שלמים, פרשתנו (שאסרה שחוטין חוץ) עוסקת הן בחולין והן במוקדשים, ואת שניהם נאסר לשחוט בחוץ. ממילא אפשר לרבות שחיטת העוף מהמילים "או אשר ישחט", כי בכוונה חילקה תורה בין "שור או כשב או עז במחנה" לבין "או אשר ישחט מחוץ

מפסוק אחר – "דם שפך" (שמרמוז לעוף שמוזכר בו בהמשך דין שפיכת הדם). ואחרי שריבינו עוף, אפשר למעט מליקה מהפסוק "או אשר ישחט". לעומת זאת, לר' ישמעאל אין בעיה לרבות עוף מאשר ישחט, כי לדעתו גם בבהמה לא הותרה נחירה ולא צריך להגיע לכך שדווקא פעולה המתירה בפתח אוהל מועד היא זו שנאסרה.

הסבר נוסף

והנראה לומר עוד בזה, שמחלוקתם האם לרבות זריקה מ"דם שפך" שהוזכר בחציה הראשון של הפרשיה, תלויה במחלוקתם הבסיסית במה עוסק חציה הראשון של הפרשיה. ממחלוקת זו נגזרת השאלה האם יש קשר בין שני חלקי הפרשיה או שהם נפרדים לחלוטין.

לדעת ר' ישמעאל שורש האיסור בפרשת שחוטי חוץ הוא בשר תאווה, וא"כ חציה הראשון של הפרשיה עוסק בשחיטת חולין בחוץ במדבר. תוכן האיסור הוא חשש משחיטת קרבנות שלא במקדש, שעלולה להוביל להקרבתם לע"ז. לעומת זאת חציה השני, מ"ואליהם תאמר", עוסק במפורש בקדשים ושם מוזכר איסור העלאת קדשים בחוץ. לפי זה מתבקשת שאלת הגמרא: "אשכחן שחוטי פנים, שחוטי חוץ מנלן". כלומר, מאחר שאין קשר בין שני חלקי הפרשה, חציה השני עוסק בהקטרת קרבנות שנאמר בהם "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו", דהיינו בראויים להביאם ולהעלותם בפנים, הוי אומר "שחוטי פנים". וממילא מחפשת הגמ' את המקור לכך שגם "שחוטי חוץ" יאסרו בהקטרה בחוץ.

תשובת הגמרא היא: "אלא כדתנא דבי ר' ישמעאל, 'ואליהם תאמר' לערב פרשיות". ובאמת ר' ישמעאל לשיטתו נזקק לעירוב פרשיות, כי שתי פרשיות שונות יש כאן. דעתו של ר' עקיבא שונה. לפי שיטתו, שני

ולא המולק. ואת עצם ריבוי העוף לומד ר' עקיבא מ"דם יחשב... דם שפך".

עוד מבאר המלבי"ם, שגם המחלוקת בשאלה מניין לרבות זריקת הדם, תלויה במחלוקת ר"ע ור' ישמעאל עצמם בפסחים (דף ק"כ ע"א), האם זריקה היא בכלל שפיכה. לדעת ר' ישמעאל הסבר שזריקה בכלל שפיכה, אפשר לרבות מהמילים דם שפך גם זריקה. לעומת זאת, לר' עקיבא הסובר ששפיכה היא פעולה אחרת, יש ללמוד מפסוק אחר את זריקת הדם. ועל כן למד מהמילים "או זבח" לרבות את הזורק.

הסבר ה"אור שמח"

ה"אור שמח" (שחיטה ד, יז) תולה גם הוא את מחלוקת הדרשות של ר"ע ור"י במחלוקתם הראשונה, אך מבאר זאת בדרך אחרת לגמרי:

אם נחירה מותרת, יוצא שהיא כשחיטה. וא"כ כשאמרה התורה בפרשת שחוטי חוץ "אשר ישחט... במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה" לפי הפשט הכוונה גם לנחירה! כי הנחירה מכשירה באכילה ומוציאתן מידי נבילה. וזה ודאי מוסכם שנוחר קדשים בחוץ – פטור! מוכרחים אנו לומר שהמשך הפסוק: "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", מלמדנו שרק כשפעל באופן שפועלים בפתח אוהל מועד אז מתחייב, ולכן נחירה שאיננה בפתח אוהל מועד לא נאסרה.

לפי זה בעוף יש לנו בעיה, שהרי בפתח אוהל מועד הוא מותר דווקא ע"י מליקה, ואיסור שחוטי חוץ אצלו הוא בשחיטה! וא"כ נדרשים שני ריבויים, אחד לרבות עוף לדין שחוטי חוץ, והשני ללמדנו שדווקא בשחיטה בחוץ ולא במליקה. עכשיו מובן מדוע ר"ע אינו יכול לרבות מהמילים "או אשר ישחט" עוף בנוסף לבהמה, שהרי אינם דומים: בבהמה השחיטה מתירה בפנים ובעוף אינה מתירה, ולכן מרבה את ר"ע

לעמוד בפני עצמה.

אמנם, לאור הסברנו אפשר להבין שכיוון שברור שזריקה אסורה הן בשחטי פנים והן בשחטי חוץ, לדעת ר"ע – שהפרשיה המשך אחד הוא, העדפנו לרבותה מהחצי השני – מהעלאה, כי שם הריבוי יתייחס גם לחציה הראשון של הפרשה שעסק ב"מוקטרי חוץ" וגם לחציה השני שדרשנו ממנו (מהמילים "ואל פתח..") "מוקטרי פנים". אח"כ "החזרנו" את הזריקה למקומה הטבעי יחד עם שחיטה על פי דרשת אביי. אם היינו מרבים זריקה מהחצי הראשון, היינו עלולים לטעות שב"מוקטרי פנים", כלומר כשהקרבת נשחט בתחילה בפנים, אין דין זריקה בחוץ!

לעומת זאת, לר' ישמעאל שממילא אלו פרשיות חלוקות ועירוב פרשיות יש כאן, העדפנו לדרוש את הזריקה מ"מקומה הטבעי" יחד עם שחיטה ולא עם הקטרה שהיא שלב בפני עצמו, ובזכות עירוב הפרשיות כל הדינים שלמדנו מהחצי השני קיימים גם בחצי הראשון!

חלקי הפרשה הם המשך אחד ושניהם עוסקים במוקדשים, אלא שהחלק הראשון מדבר על שחיטת קדשים בחוץ, והשני על העלאתם בחוץ. לפי זה הקושיה כלל לא מתחילה, כי זה ששחטי חוץ אסור להקטירן בחוץ, כתוב במפורש, שהרי הפרשיה השניה ממשכה את ה"סיפור" של הראשונה. ולגבי "שחטי פנים", המילים "ואל פתח אוהל מועד..." מלמדות אותנו שמדובר גם באופן שהקרבת אמור לעלות על המזבח, וגם אז אין להקטירו בחוץ!

לפי זה, כל המושג של עירוב פרשיות קיים כאן רק לדעת ר' ישמעאל!

ענה נבוא לבאר את הריבוי של זריקה, שבו בולט ההבדל בין ר"י לר"ע, זה מרבה מחציה הראשון של הפרשה וזה מחציה השני. נקדים ונזכיר ששיטתו של ר' עקיבא למסקנת הגמרא (על פי הסברו של אביי) תמוחה לכאורה. קודם כל מרבים זריקה מהעלאה, ואז בא הפסוק "שם תעלה.. ושם תעשה...", ומחזיר את הזריקה להיות חטיבה אחת עם השחיטה, והעלאה חוזרת

ד. הנפקא מינות המעשיות בין ר"ע לר"י העולות מדרשות הפסוקים

כשנהיה בעל מום או חסר בפנים, יש איסור בהעלאתו בחוץ.

ונבאר אותן אחת לאחת:

נפקא מינה ראשונה – מעמד הזריקה
אביי דחה את דברי הגמרא שאמרה שיש נפ"מ במספר החטאות שיש לחייב את השוחט והזורק, וטען שיש כאן גזירת הכתוב שבכל מקרה ממקמת את ההעלאה כעשייה נפרדת, שהרי הפסוק אומר: "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" משמע שהעלאה לחוד ושאר העבודות לחוד. ועפ"ז הסיק שבשחיטה וזריקה לכולי עלמא חייב רק אחת, ומאותה סיבה מי שהעלה וזרק – לכו"ע חייב שתיים.

מעבר ל"משמעות דורשין", ישנן לכאורה עוד שלושה הבדלים מעשיים העולים משינוי הדרשות בין ר' ישמעאל לר' עקיבא: א. הגמרא מביאה נפ"מ במקרה ששחט וזרק בחוץ או זרק והעלה בחוץ. לדעת ר' ישמעאל, זריקה התרבתה משחיטה וממילא הם איסור אחד; ולדעת ר' עקיבא זריקה התרבתה מהעלאה, וא"כ זריקה והעלאה הם איסור אחד.

ב. האם דורשים גזירה שוה בין נדרים לשחטי חוץ (הוא אומר האם אפשר להישאל בקדשים כמו בנדרים).

ג. האם דרשת "על השלם ולא על החסר" נדרשת גם על מוקטרי פנים. כלומר האם

ור"ע בעניין זה היא דוגמה לשני דינים שנתנו "טעם אחד משני מקראות" – כלומר מחלוקת בה אין נפק"מ הלכתית אלא מהיכן לדרוש את הדין שמוסכם על שניהם.

ותירץ ה"ק"רן אורה", שהפסוק שהביא אביי "שם תעלה... ושם תעשה..." מלמדנו שהעלאה היא יוצאת דופן, וא"כ זה נכון לא רק לגבי שחוטאי חוץ אלא לכל הדינים. עפ"ז שאר העבודות חוץ מהעלאה דינם כמו שחיטה ולכן שנים שזרקו והזורק להדיוט חייבים. אך כפי שראינו, לא כן עולה מדברי רעק"א שהקשה ונשאר בצ"ע. גם השפ"א (דף קח ע"א ד"ה ויש) והמקדש דוד (סימן כז אות ט), הבינו שדינה של הזריקה תלוי במחלוקת בין ר' ישמעאל לר"ע.

נפקא מינה שניה – "שאלה" בקדשים

היה מקום לומר, שמאחר שר' ישמעאל אינו דורש את הגז"ש מנדרים ("זה הדבר"), לדעתו אין אפשרות להישאל בהקדש. אמנם המלבי"ם מוכיח שר' ישמעאל בודאי מסכים עם דין שאלה בהקדש, שהרי פסק בנדרים פ"ט ע"א שיש הפרה לנזירות, ובנזיר דף ט ע"א מבואר שאם יש שאלה להקדש – יש שאלה לנזירות. וא"כ ע"כ ר' ישמעאל סובר שיש שאלה להקדש. ועל כן תירץ

וה"ק"רן אורה" כתב שלכאורה ישנה נפ"מ נוספת, האם הזריקה בחוץ שייכת לשחיטה או להעלאה. וזאת ע"פ המשנה בדרך קח ע"א שכתבה: "חומר בשחיטה מבעלייה ובעלייה מבשחיטה. חומר בשחיטה, שהשוחט להדיוט – חייב, והמעלה להדיוט – פטור; חומר בעלייה, שנים שאחזו בסכין ושחטו – פטורים, אחזו באבר והעלו – חייבין", וא"כ לדעת ר' ישמעאל שמשיך זריקה לשחיטה, הזורק להדיוט חייב, וכן שניים שזרקו פטורים. ואילו לר"ע בדיוק להיפך, זריקה כהעלאה, ולכן הזורק להדיוט – פטור, ושניים שזרקו חייבים.

גם רעק"א נקט בפשטות שיש כאן נפ"מ בין ר"ע לר"י, ומשום כך הקשה על הגמרא כיצד הציעה ללמוד זריקה "מביניא", כלומר משחיטה והעלאה ב"הצד השוה", והרי אי אפשר ללמוד זה מזה כי דיניהם שונים ואם היינו למדים מביניהם, היה הדין בזורק להדיוט שהוא פטור כמו בהעלאה, ולדעת ר' ישמעאל הוא חייב כמו בזריקה! וכן להיפך לשיטת ר"ע, ונשאר בצ"ע.

אמנם הנחה זו, שיש נפק"מ ביניהם, סותרת את דברי הגמרא בסנהדרין (ל"ד ע"ב). שם הגיעה הגמרא למסקנה שמחלוקתם של ר"י

6. גם הגרי"ז מבריסק סובר כק"רן אורה שלאחר שהגדירה לנו התורה שזריקה היא בכלל שחיטה, גם לעניין ההתראה חד הם, ואם התרה בזורק בחוץ משום העלאה לא הוי התראה. ומדייק זאת מלשונו של רש"י בסנהדרין שם: "אף לר' עקיבא אינו חייב אלא אחת - דאף על גב דאיכא שתי כריתות, הואיל ואין בהן אלא אזהרה אחת אין חילוק חטאת ביניהם, דאילו במעלה כתיבא אזהרה באפי נפשה (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך ואילו שוחט וזורק אין בהם אזהרה אלא מהיקש דאיתקש למעלה, דכתיב שם תעלה עולותיך ושם תעשה איתקש שאר עשיות להעלאה, ומהכא נפקא לשוחט וזורק"
7. ונקט המלבי"ם בפשטות שהפרת הבעל היא רק כשיש אפשרות להתרת חכם ע"י שאלה ולכן הסיק שיש גם שאלה לנזירות לפי ר' ישמעאל. וכך אמנם סובר המהר"י בי רב בשו"ת מבי"ט ח"א סי' מה. אמנם המהר"י"ט (שו"ת מהרי"ט ח"א סי' ד) והרדב"ז (שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב אלפים פה), חולקים וס"ל שיש הפרה גם כשאין שאלה וע"כ יש הפרת הבעל בנזירות שמשון. ולדבריהם אין הכרח, וייתכן שר' ישמעאל אכן סובר שאין שאלה בנזירות כמו בהקדש

"שייכים" למזבח). וקשה על כך: א. מדוע לא פסק כר"ע שהלכה כמותו מחבירו? ב. הגמרא תלתה את דין מוקטרי פנים שחסרו בשאלה אם "מהדרינן פוקעים" למזבח. לדעת ר' יוסי, שמוקטרי פנים שחסרו אין בהם דין שחוטי חוץ (וממועטים מהפסוק "לעשות אותו"), לא מהדרינן פוקעים, כי אם היינו מצווים להחזירם, הרי הם שייכים למזבח ושייך בהם איסור שחוטי חוץ. וא"כ הרמב"ם שפסק בפרק ו הלכה ג': "איברים שפקעו מעל המזבח, אם יש בהן ממש, אפילו פקעו אחר חצות הלילה יחזיר...". בוודאי סובר שיש בהם דין שחוטי חוץ כר' עקיבא, ומדוע בפרק י"ט פסק כר' ישמעאל? "מרכבת המשנה" מיישב דעת הרמב"ם ואומר שהרמב"ם סובר כתנא שלישי שאינו לא ר' ישמעאל ולא ר' עקיבא והוא מופיע בברייתא בדף ק"ט ע"א:

ת"ר: אשר יעלה עולה או זבח – אין לי אלא עולה, מנין לרבות אימורי אשם ואימורי חטאת, ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים? ת"ל: זבח; מנין לרבות הקומץ והלבונה והקטורת, ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח, והמנסך שלשת לוגין יין ושלשת לוגין מים? ת"ל: ואל פתח אהל מועד לא יביאנו, כל הבא לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ. ולדבריו אין צורך בשום פסוק מיוחד על מנת לרבות זריקת הדם, והוא כלול בלימוד ואל פתח אהל מועד... כל הבא לפתח אהל מועד... על פי זה יתייתרו שני הפסוקים ללמוד גם מוקטרי פנים שחסרו וגם מוקטרי חוץ. וא"כ לדעתו כך הבין הרמב"ם את חלוקת הדרשות לפי הברייתא:

המלבי"ם שאע"פ שר' ישמעאל נזקק לפסוק "זה הדבר", הגז"ש היא "מופנה מצד אחד", ור' ישמעאל לשיטתו בנדה דף כ"ב ע"ב, שמופנה מצד אחד למדין ואין משיבין. הסבר אחר יש בספר "שלל דוד" (לג"ר דוד זיסהיים זצ"ל, פרשת אחרי): היות שלר' ישמעאל פרשת שחוטי חוץ נאמרה גם על חולין במדבר (וכפי שהבאנו לעיל בשם הרשב"א והרמב"ן), אין מקום ל"שאלה" בהקדש. וההסבר פשוט, שהרי ברגע שישאל על ההקדש, גם למ"ד "חכם עוקר את הנדר" הוא יהפוך חולין. וא"כ מה נרויח בכך, גם חולין נאסרו בשחיטת חוץ! משום כך לא מסתבר לר' ישמעאל לדרוש דרשה זו בפרשת שחוטי חוץ שנאמרה במדבר, כי אין לכך שום משמעות. ודווקא ר' עקיבא, שלדעתו שחיטת חולין הותרה, הוא זה שדרוש שאלה בהקדש מפרשת שחוטי חוץ.⁸

נפקא מינה שלישית – דין בעל מום במוקטרי פנים

הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פרק י"ט ה"ט) למד דין מוקטרי פנים שחסרו מהפסוק "לעשות אותו" וזה לשונו:

"כיצד הקומץ או הלבונה והאימורין והעולה ומנחה הנשרפת והנסכין שחסרו מקצתם בפנים והקריב שאריתן בחוץ פטור, שהרי נאמר 'לעשות אותו' על השלם הוא חייב ואינו חייב על החסר".

והקשה הלח"מ שם על הרמב"ם, שמדבריו עולה שקרבנות שחסרו בפנים אין בהם איסור שחוטי חוץ, וזו דעתו של ר' ישמעאל שישנם שני פסוקים: "לא יביאנו" למעט מוקטרי חוץ שחסרו, ו"לעשות אותו" למעט גם "מוקטרי פנים" שחסרו (אע"פ שהם יותר

8. לדבריו ייתכן באמת שר' ישמעאל חולק וסובר שאין שאלה להקדש, ומה שמצאנו הפרה בניירות אינה הוכחה, שהרי לדעת הרדב"ז והמהרי"ט שהבאנו לעיל יש הפרה גם כשאין "שאלה".

הפסוק	ר' ישמעאל	ר' עקיבא	ברייתא דף קט
זה הדבר	השוחט ולא המולק	לגזירה שוה	לגזירה שוה
או אשר ישחט	לרבות שחיטת העוף	השוחט ולא המולק	השוחט ולא המולק
דם יחשב (דם שפך)	לרבות הזורק	לרבות שחיטת העוף	לרבות שחיטת העוף
או זבח	לחלק (עולה או שלמים)	לרבות הזורק	לחלק
לא יביאנו	על השלם ולא על החסר (1) – מוקטרי חוץ	לחלק (עולה או שלמים)	על השלם ולא על החסר (1) – מוקטרי חוץ
לעשות אותו	על השלם ולא על החסר (2) – מוקטרי פנים	על השלם ולא על החסר (1) – מוקטרי חוץ	על השלם ולא על החסר (2) – מוקטרי פנים
ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו לעשות	-----	-----	ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו לעשות - כל המתקבל בפתח אוהל מועד - חייבין עליו בחוץ (כולל דם שנזרק למזבח)

ובספר "מנחת אברהם" הביא קושיה בשם הגרי"ז:

"דלכאורה כל מה שנתמעט מ'השוחט ולא המולק', הוא שלא יתחייב במעשה המליקה כמו שמתחייב על מעשה השחיטה דבהמה, ועל זה נתמעט דמליקה לא הוי כשחיטה, אבל אכתי הו"ל להתחייב מטעם עבודה בחוץ, ולכן צריכים אף במולק לטעם דאינו גמר עבודה ולכן פטור בחוץ. וא"כ אכתי קשה דניתני מולק בהדי יוצק וכולל דפטורו נמי משום דלא חשיב גמר עבודה".

קושייתו של הגרי"ז מבוססת על דעתו שיש שתי סיבות לחייב בשחוטו חוץ: א. עצם פעולת השחיטה בחוץ, ב. עבודת קרבן שמתבצעת בחוץ. הגרי"ז מתבסס על כך שהגמרא מבדילה בין "מוקטרי חוץ" ל"מוקטרי פנים", ולומד מכך שאלו שני איסורים שונים: כשהבהמה נשחטה מראש בחוץ, הבעיה היא פעולת השחיטה שמתבצעת בחוץ. לעומת זאת כשנשחטה בפנים, ואז היתה קבלה / זריקה / העלאה בחוץ, הבעיה היא עבודת קרבן שמתבצעת

אמנם המעיין במקורה של הברייתא בתורת כהנים, יגלה שנוסף בה משפט אחד. בין "מנין אימורי חטאת ואימורי אשם" לבין "מנין הקומץ והלכונה והקטורת...", נמצא המשפט: "מנין לרבות את הדם תלמוד לומר או זבח". מבואר שהדם אינו בכלל "כל המתקבל באהל מועד" וצריך לימוד נפרד. וייתכן שהברייתא שהביאה הגמרא, מקורה שונה וכמוה הכריע הרמב"ם.

ה. שיטת הגרי"ז מבריסק – שני דינים בשחיטה בחוץ

התוספות בסנהדרין פ"ב ע"ב (ד"ה היוצק) הקשה על המשנה בריש פרקין (ק"ב ע"ב), מדוע השמיטה את המולק מרשימת הדברים שאין בהם דין "שחוטו חוץ". ותירץ וז"ל: "משום דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קז. ושם) מדכתב אשר ישחט, על השוחט הוא חייב ולא על המולק, אבל כל הני דהכא נפקא לן בפ' בתרא דזבחים (דף קטו: ושם) מדכתב אשר יעלה, מה העלאה שהיא גמר עבודה וכו'".

וקמיצה אין חייבים עליהם בחוץ. בדף ק"ז ע"ב הגמרא מסיקה שזה שהוצרכנו לפסוק מיוחד בזריקת הדם, ולא למדנו ב"במה הצד" מבינייהו, מלמדנו שרק זריקה נתרכה ולא שאר עבודות. לעומת זאת, הגמרא בדף קט"ו ע"ב לומדת זאת מהפסוק: "אשר יעלה עולה או זבח" – "מה העלאה שהיא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה".

ומיישב הגר"ז (הרחיב בהסברו בשיעורי הגר"ד עמ' תנ"ב) על פי חידושו לעיל שהגמרא נזקקה ללימוד מיוחד גם למוקטרי פנים וגם למוקטרי חוץ. ומכאן נובע שגם בעניינינו יש צורך בשני לימודים, אחד ללמדנו שנתמעטו מ"עבודת הקרבן", ולכך הביאה הגמרא בדף קט"ו את הלימוד: "מה העלאה שהיא גמר עבודה" וכו', ללמדנו שעבודות שאינן גמר עבודה, אינן מספיק חשובות להתחייב עליהן משום עבודת הקרבן בחוץ. אך עדיין היה צורך ללמדנו שכאשר הקרבן כלל אינו קרבן כי הוא נשחט בחוץ, שאז החיוב בהעלאה וזריקה איננו מצד "עבודת הקרבן", אלא מצד עבודה בחוץ. ולכך בא הלימוד בדף ק"ז, שדווקא זריקה התרכה ולא שאר עבודות.

לאור דברינו לעיל, נעמיד את גמרתנו בדף ק"ז כר' ישמעאל, שלדבריו באמת יש צורך בשני לימודים לשני חלקי הפרשה וכפי שביאר הגר"ז. אמנם לדעת ר"ע אפשר להסתפק בלימוד של דף קט"ו וממנו נדע שלכל עניין בין קרבן שנשחט בפנים ובין שנשחט בחוץ, עבודה שאינה גמר עבודה כמו העלאה, אינה מחייבת.

בחוץ. אחת ההוכחות של הגר"ז לכך שיש איסור בעצם השחיטה בחוץ, גם לא מצד "עבודת הקרבן", היא משעיר המשתלח, שם פסק הרמב"ם (הלכות מעשה"ק פרק י"ח הי"א): "שני שעירי יוה"כ ששחטם בחוץ, אם עד שלא התודה עליהם, חייב כרת על שניהן...". והרי שעיר המשתלח אין בו כלל עבודת קרבן ובכל זאת חייב על שחיטתו מדין "שחוטי חוץ", מכאן שיש חיוב נפרד על מעשה השחיטה גם כשאינה עבודת הקרבן.

ולפי דברינו לעיל, ייתכן שאפשר ליישב את קושייתו של הגר"ז, שהרי כל החלוקה שעשה הגר"ז נכונה רק לתפיסתו של ר' ישמעאל, שחציה הראשון של הפרשה עוסק בחולין, ושם באמת עיקר הטעם הוא "מעשה השחיטה", וא"כ יש שני איסורים: "מעשה השחיטה" ו"עבודת הקרבן". אבל לר' עקיבא, כל הפרשה היא המשך אחד ועיקרה הקרבת קרבנות בחוץ, וא"כ אין הכרח למצוא כאן שני לימודים, וכפי שהבאנו לעיל, שלדברי ר"ע אין צורך בעירוב פרשיות, וחידוש התורה הוא שהעלאה אסורה גם בקרבן שנשחט בחוץ ותחילת הקרבנות היתה בפסול. לפי זה אפשר לומר שמשנתנו היא כר"ע, ולכן אין צורך בלימוד נוסף. וברגע שמיעטה התורה "השוחט ולא המולק" בחציה הראשון של הפרשה, לא שייך יותר לדבר על שחוטי חוץ במליקה.

הגר"ז השתמש בחילוקו זה גם כדי ליישב את קושיית התוספות בדף ק"ז ע"ב (ד"ה להכי). שם הצביעו התוספות על סתירה במקור שמביאה הגמרא לכך שקבלת הדם

היתר במות

יעקב וולף

בתקופה זו אף בכמה גדולה. ג. ההבדל בין כמה גדולה לקטנה בידי ההקרה.

פשוט שבגלגל היה המשכן כמו במדבר, וגם הארון היה בו, וכן בנוב וגבעון היה משכן, כמפורש בכרייתא (ק"ח:): "ת"ר ימי אהל מועד שבמדבר מ' שנה חסר אחת, ימי אהל מועד שבגלגל י"ד... ימי אהל מועד שבנוב וגבעון נ"ז שנה" ומוכח שהיה שם השולחן ושאר הכלים, מלבד הארון שהיה בקריית יערים ובירושלים כמפורש בפסוקים.

כמו"כ שרתה שכינה בנוב וגבעון כדשנינו שם: "בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל, בשילה בנוב וגבעון ובית עולמים"³ וכי⁴

ויש לעיין, מה ההבדל בין נוב וגבעון וגלגל – שהותרו בהן הבמות, ולדעת רבנן דר"י א"א היה לעשות בהן חובות יחיד [ולר"ש גם ציבור לא עשה אלא חובות שקבוע להם זמן, ולמסקנה גם חטאות הרגלים לא עשו, ולתוס' גם לר' יהודה א"א היה להקריב מנחה ועופות] – לבין שילה ובית עולמים.

המשנה ד' קי"ב: "באו לגלגל הותרו הבמות... קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים וקק"ל בכל מקום... באו לנוב וגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים וקק"ל בכל ערי ישראל... ומה בין במת יחיד לבמת ציבור, סמיכה ושחיטת צפון ומתן סביב ותנופה והגשה... וכיהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח ומחיצה לדמים וריחון ידיים ורגליים, אבל הזמן הנותר והטמא שווין בזה ובוזה."

עוד שנינו בכרייתא בדף קי"ז. "ת"ר: כל נידר ונידב היה קרב בכמה, שאין נידר ונידב אין קרב בכמה, מנחה ונזירות קריבין בכמה, דברי ר"מ; וחכ"א: לא קרבו יחיד אלא עולות ושלמים בלבד; ר' יהודה אומר: כל שהצבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר – מקריבין באהל מועד שבגלגל, ...ר' שמעון אומר: אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להן זמן."

בזמן גלגל ונוב וגבעון נאמר אפוא שלשה גדרים:
א. עצם ההיתר להקריב בכמת יחיד.
ב. סוגי הקרבנות שהיה מותר להקריב

1. אפריון נמטייה להרב בנימין פוס שליט"א שסדר כל סוגיות הבמה בספרו המקיף המעיין והמסודר 'תורת הבמה', ובכ"ז כיוון שיש כמה פנינים ומבט אחר כדרכה של תורה לא נמנעתי מלכתוב הדברים.
2. וכ"כ הרמב"ם בפי"מ, הקימו אהל מועד שנעשה במדבר בנוב, אח"כ חרב נוב, הקימו אותו בגבעון. אמנם בהלכות בית הבחירה פ"א ה"ב כתב על שניהם 'ובנו שם מקדש'. וברש"י פסחים ל"ח "באו להן לנוב, ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה".
3. ומשמע שבגלגל לא שרתה שכינה!
4. אמנם לגבי גדרי המקום, ע' ריטב"א יומא כ"ה, ולענין שילוח טמאים ע' תוס' שבועות ט"ז: והאריך בזה בספר תורת הבמה.

א. היתר במות

עולותיכם וזבחיכם וגו', ששם היו כל הקרבנות קרבים בין קרבנות שקבוע להם זמן ובין שאין קבוע להם זמן. ובמה גדולה היא המזבח של משה שהיה בגלגל ואהל מועד נטוי ואין ארון נתון שם, לפי שהיו עסוקים במלחמות לכבוש הארץ והיו מוליכין הארון עמהם, אבל כל המשכן היה קבוע בגלגל, והיו הצבור מקריבים בו חובות הקבוע להם זמן כגון תמידין ומוספין, אבל לא חובות שאין קבוע להם זמן כגון פר העלם דבר של צבור ופר לעולה ושעיר לחטאת בע"ז, וכמו כן בנוב וגבעון לא היה שם הארון קבוע [כמו] במשכן משה לפי שהגלו אותו פלשתים ואז נחרב שילה והביאו ישראל המשכן עם מזבח של נחשת של משה לנוב עיר הכהנים, ונחרב נוב עיר הכהנים בימי שאול שהרג כל כהני ה', והובא המשכן עם מזבח הנחשת לגבעון, ועמד שם עד שבנה שלמה את בית המקדש, והארון לא היה בתוכו כי אם עמד בארץ פלשתים ימים רבים, וכששב משם לא הביאו בית ישראל הארון לתוך משכן משה כי יראו, והיו מעמידין אותו שופטי ישראל בעיר מבצרם כי יראו מאויביהם, ועמד בבית עובד אדום, ודוד המלך העלהו משם לעיר ציון מקום מבצר שלו, והמשכן [ומזבח עם מזבח הנחשת] היה בגבעון ושלמה עלה אליו פעמים ושם נגלו אליו האלהים, וכל ישראל היו מעלין במזבח משה שהוא קרוי במה גדולה חובות הקבוע להם זמן כגון תמידין ומוספין, אבל לא חובות של צבור שאין קבוע להם זמן כגון פר העלם דבר

בתוספתא (פ"ג ז) "איזוהי במה גדולה בשעת היתר הבמה אהל מועד נטוי כדרכו אין ארון נתון שם". המשך חכמה⁵ דייק מכך שגדר היתר במות תלוי ב'אין ארון נתון שם'.

וכך משמע בירושלמי מגילה פ"א הי"ב: "ר' יסא בשם ר' יוחנן, זה סימן, כל זמן שהארון בפנים במות אסורות, יצא הבמות מותרות, ר' זעירא בעא קומי ר' יסא אפילו לשעה כגון ההיא דעלי?"

וכ"כ המאירי (מגילה ד' ט'): "ומשהוקם המשכן נאסרו הואיל והיה שם מזבח וארון עמו באו לגלגל כל שבע שכבשו ושבע שחלקו והיה הארון הולך עמם במלחמותיהם ולא היה קבוע עם המזבח בגלגל, הותרו הבמות, באו לשילה אחר חלוקת הארץ ועמד הארון קבוע עם המזבח נאסרו הבמות, באו לנוב וגבעון הותרו הבמות, כלומר באו לנוב אחר שחרבה שילה והגלה הארון ביד פלשתים בימי עלי הכהן ובאו לנוב והביאו שם את המשכן ואת המזבח אבל לא הארון שהרי ביד פלשתים היה, וכן בזמן שהחריב שאול את נוב עיר הכהנים והביאו המשכן והמזבח לגבעון ולא היה הארון עמו שכבר היה מוגלה ביד פלשתים, ואף כשחזר להם לא קבעוהו עם המשכן והמזבח..."

וכן משמע ברבינו יונתן על הרי"ף במגילה שם: "אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים, קיימא לן דבמשכן שילה ובית עולמים נאסרו הבמות כי היה הארון נתון שם ואהל מועד נטוי, ועליהם אמר הכתוב 'לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה'

5. פרשת ראה על הפסוק "לא תעשו".

6. אמנם לשון זאת נאמרת בהמשך התוספתא, איזהו במה קטנה בשעת היתר הבמה, אך פשוט ששם כדי נסבה, או למנוע טעות. ובר"ש על התו"כ ורי"ח במגילה ט' גרסו 'בשעת איסור במות' [וכ"כ בספר תורת הבמה], אמנם בר"ח שם משמע שמשושב.

קביעות קדושה וקיומה לעולם...” לכאורה, לביאור הרמב”ם – אכן לדעת הספרי והבבלי לא תליא כלל בארון אלא בקביעות המקום, או מצד הבנין או מצד הכוונה להיות לעולם.

רש”י התקשה בדעת ר’ ישמעאל שדרש זו וזו שילה, אם כן כיצד הותרו במות אחרי שילה, וענה (בד”ה זו וזו): “ואפילו הכי יש היתר בתרה דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, ובקדושת ירושלים גופה סבירא ליה דיש אחריה היתר כדאמרינן במגילה (דף י): שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה, ואוקימנא כר’ ישמעאל.”

משמע לכאורה שלרש”י, ר’ ישמעאל סובר ש’מנוחה ונחלה’ הם קדושת מקום, והיא הקובעת, [ומצד דרישת הפסוקים ‘המנוחה והנחלה’ היה מקום לומר שלא תתבטל נחלה של שילה], ובנוב וגבעון לא הייתה קדושת מקום, וכשנתחדשה בירושלים תלוי בגדר הקדושה. וצ”ב לדעת רבנן דר’ ישמעאל האם הסכימו ש’מנוחה ונחלה’ משמעותו קדושת מקום אלא שחלקו ואמרו שנחלה זו ירושלים בגלל שסברו שלא בטלה קדושה לעולם, או שנאמר שלרבנן משמעות ‘מנוחה ונחלה’ שונה והן גזה”כ שלא תלויה בקדושה?

תוס’ לעיל ס”א. (בד”ה ‘מאי קסבר’) מסיק שלרבנן, מנוחה ונחלה אינם דווקא למ”ד לא בטלה קדושה מירושלים, אלא שיש גזה”כ נוספת של ‘מנוחה ונחלה’, ולכן גם למ”ד שירושלים לא קדשה אחרי החורבן, נאסרו הבמות.

של צבור ופר לעולה ושעיר לחטאת בע”ז...”.

אמנם בסוגיין בבלי במקומה (זבחים קי”ט) לא הוזכר ארון כלל לעניין היתר במות, אלא הא דספרי ראה: “באו לנוב וגבעון הותרו הבמות, מנא הני מילי, דת”ר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, אל המנוחה זו שילה, ואל הנחלה זו ירושלים. למה חילקן, כדי ליתן היתר בין זה לזה.” ובפשוטו זו גזה”כ, וההיתר קודם נחלה [בגלגל] הוא פשוט בפסוקי וחידשו שגם בין מנוחה לנחלה.

עוד דקדק הקדוש הגר”מ זעמבא הי”ד [בספרו אוצר הספרי] מהמשך הגמ’: “א”ל ר”ל לר’ יוחנן מע”ש נמי... א”ל מעשר שם שם מארון קא ילפי וכו’” דמשמע שהלימוד הראשון אינו מתייחס לארון כלל, וע”כ הסיק שהבבלי חולק על הירושלמי בזה.

וכן יש לדקדק מהברייתא דבי ר’ ישמעאל: בסוף העמוד שם: “תנא דבי רבי ישמעאל: זו וזו שילה, רבי שמעון בן יוחי אומר: זו וזו ירושלים”, ומבואר שם בגמ’ שלדרשתם את ‘מנוחה ונחלה’ נשתנה הדין, דלרשב”י הותרו במות בשילה, ולתנדר”י היה מקום לפי”ז לאסור במות בנוב וגבעון [אמנם רש”י מבאר שהותרו] וא”כ לא תלו כלל בארון! ובאמת יש להבין את דרשת הספרי, מה מגדיר את שילה כנחלה ואת ירושלים כמנוחה?

הרמב”ם בפיה”מ מבאר: “ולפי שהיה שם בנין הרי הוא מנוחה לפי שהם נחו ולא היו שם מסעות... קרא את ירושלם נחלה בגלל

7. ולכאורה זו גם כוונת רש”י במשנה [קיי”ב]: ד”ה ‘הותרו הבמות’ שכתב ‘כדילפינן לקמן מאיש כל הישר בעיניו’, דלכאורה בגמ’ למדו מזה דין ישרות תקריבו חובות לא תקריבו, ולא היתר במות, אלא כוונת רש”י לצטט תחילת הפסוק כהמשך ‘כי לא באתם עד עתה’ ביארה הגמ’ לעניין היתר במות אם כן כלול ב’איש כל הישר בעיניו’.

אם כן, גם לרמב"ם וגם לרש"י, לכאורה הכבלי שתולה במנוחה ונחלה, חולק על הגדרת הירושלמי, התוספתא והמאירי הנ"ל.

אלא שלכאורה א"א לומר כן, שהרי גם התוספתא מביאה את הדרשה של מנוחה ונחלה בהלכה הבאה, ולא יזיה דין הובא?⁸ ועניין מנוחה ונחלה הוזכר במפורש במשנה בריש פרק פרת חטאת, וקשה לומר שהירושלמי חלק על המשנה.

ובאמת המשך חכמה עצמו מביא גם את גדר ארון וגם את דרשת מנוחה ונחלה,⁹ ומשמע שסבר שאינם חלוקים!

גם קשה לומר שהמאירי ורבינו יונתן הלכו בדרך הירושלמי וכנגד הכבלי (והרמב"ם). עוד יש לשאול על שיטה זו: אם הכל תלוי בארון, מדוע נאסרו הבמות לאחר החורבן [וכן כיצד הקריבו נו"צ בבית שני]¹⁰?

אך בפשטות רש"י חולק, כי בד' ק"ז: במחלוקת ר"ל ור' יוחנן אם קדושה ראשונה קדשה לעת"ל כתב: "והויה ירושלים בית הבחירה ועת איסור במות היא". משמע בדבריו שתלה איסור במות בקדושת ירושלים.

מפורש שהיתר במות לדידיה תליא בקדושת מקום, ולכאורה לפי"ז 'מנוחה ונחלה' פירוש שהתקדש בקדושת מקום! וכן משמע בד' קי"ט ד"ה 'ליתן': "ומדכתיב נחלה ש"מ דה"ק להו, אחר קדושת המנוחה תחזרו להיתר ראשון עד בואכם אל הנחלה"

אם כן צריך לומר שבשילהי הייתה קדושת מקום ובנו"ג לא היתה קדושת מקום. אמנם עדיין יש לברר ע"פ מה קבעו שבשילהי יש קדושת מקום ובנו"ג לא [וכן צ"ב אם יש לכך נפ"מ נוספות].

ב.

ותודה ורקיני נזיר נאכלות בנוב וגבעון, ...ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הוצרך להביא ראיה מ'ושמרתם את המצות' ומ'מצות תאכלו' וגו' דלא נפקי מ'בכל

ובאמת רש"י עצמו בכמה מקומות תלה גם הוא את דיני נוב וגבעון בארון.

בפסחים ל"ח: בד"ה 'זאת אומרת' – "מדלא נפקא ליה מבכל מושבותיכם – קסבר: חלות

8. ובתורת הבמה דחה דברי המשך חכמה בדיוקו בתוספתא, אך סו"ס למשך חכמה צריך לבאר.

9. וז"ל המש"ח: והשבתי כי איתא בתוספתא סוף זבחים (פרק שלושה עשר משנה ח): איזהו במה גדולה בשעת היתר במות [פירוש, אימתי ואיך היתה במה גדולה אשר בשביל זה היו הבמות מותרין, היינו להקריב בכל במות יחיד]? אוהל מועד נטוי כדרכו [כמו במדבר ובשילה] והארון לא היה נתון שם [שבנוב וגבעון היה הארון בפלשתים ובבית עובד אדום, וקרית יערים ובירושלים] - לכן הבמות מותרין. אבל בשילה היה הארון באהל מועד, ולכך היו הבמות אסורים. זהו פירוש התוספתא. והא דבגלגל היו הבמות מותרות, משום דלא נחו מכיבוש נחלה, וכמו דאמרו בזבחים "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה" (דברים יב, ט), דנחו מכבוש, יעויין שם.

10. ובתורת הבמה ביאר שיש גדר נוסף של קדושת מקום, ע"פ דברי רש"י הנ"ל ד"ה זו וזו, וכשיש קדושה לא בעינן ארון [וכל דברי הירושלמי לפני שהיה קדושת מקום. אמנם תליא בשאלה אם היה קדושת מקום בשילה ובנוב וגבעון]. אמנם בפשוטו יש כאן הרכבה של שתי שיטות שונות, כי רש"י מתייחס לבבלי שתולה הכל במנוחה ונחלה, ובירושלמי הכל תליא בארון ומהיכן חיבור זה?

(זבחים דף קיז) ובמגילה (דף ט:). אמנם בשני המקומות הללו רש"י לא מתייחס לאיסור במות, אלא לכך שלא קרבו חובות בנוב וגבעון, והיה מקום לומר לעניין זה בלבד תליא בארון, ומקורו של רש"י שתליא בארון, מהסוגיא דידן בד' קי"ט, דלעניין מעשר וקדשים ילפינן 'שם שם' מארון, וה"ה לכל החובות שלא קרבו. ובאמת יש להתבונן ביחס בין דין היתר במות לדין מה הוקרב בבמה גדולה בגלגל ונוב וגבעון, האם ניתן לומר שאלו שני דינים שאין ביניהם קשר? [וכך לכאורה עולה להגר"מ זעמבא הי"ד, שדייק מתירוץ הגמ' גבי מעשר דילפינן שם שם מארון שמנוחה ונחלה אינם בגדרי ארון]. רש"י במשנה בד"ה 'הותרו הבמות' [בגלגל] כתב: "כדילפינן לקמן מאי כל הישר בעיניו", ובגמ' למדו מפסוק זה 'ישרות תקריבו חובות לא תקריבו', אך היתר במות לא נלמד מפסוק זה? אמנם ניתן לדחוק שצריך להוסיף 'וכו' ברש"י וכוונתו על המשך הפסוק "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", או שנמשך לדין הבא במשנה "קדשי קדשים נאכלין" וכו', אך בפשטות נראה הדינים קשורים זה בזה. וכן הברייתא בד' קי"ז. עירבה את שני הדינים ביחד. מכל האמור נראה שצ"ל שהדרשה 'מנוחה ונחלה', יש לה יחס עם דברי הירושלמי והתוספתא בעניין מקום ארון. והנה לדעת ר"ש הסובר שמנוחה זו ירושלים והביא ראיה מ'זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איותיה' היינו השראת שכונה על הארון, וכפי שמתבאר בהמשך בגמ' קי"ט: "אלא למ"ד [ר"ש] בשלמא נחלה נחלת עולמים אלא מנוחה מאי מנוחה, מנוחת ארון", וודאי המשמעות מנוחת הארון קובעת, ולפי"ז

מושבותיכם' – דאית להו היתר בכל מושבות, שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן, דתנן בפרק בתרא דזבחים (קיב, ב): באו לנוב וגבעון – הותרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפנין מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל, עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בכורות, משהוקם המשכן עבודה בכהנים ונאסרו הבמות, עברו את הירדן והוקבעו בגלגל שבע שכבשו ושבע שחילקו – היו הבמות מותרות, באו לשילה לאחר שחילקו, והוקבע משכן שם – נאסרו הבמות, וכולהו מפרש מקראי בפרק בתרא דזבחים, חרבה שילה בימי עלי, כשנשבה הארון בארץ פלשתים באו להן לנוב, ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה, והוקבע שם מזבח הנחשת, אבל ארון לא היה שם, שכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון, ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש, כדכתיב (מלכים א' ח): ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' וגו', ומזבח הנחושת היה בנוב כל ימי שאול ושמואל, כדכתיב (שמואל א' כא): ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קודש [וגו'] המוסרים מלפני ה', חרבה נוב על דבר זה שהרגם שאול מפני שנתנו לחם לדוד, ובאו להם לגבעון, וניתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית, כדכתיב בדברי הימים (א' כא).

וכן בסוטה ד' ט"ו: ד"ה 'איסי בן יהודה' "...ולא גרס לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויה דהוא עיקר הכתוב, ונוב וגבעון אין משקיין בה סוטות דהא במה הואי ולא הוה שם ארון אלא מזבח הנחושת לבדו, ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע, כדאמר בשחיטת קדשים

המקום שהתקדש לארון לעולם והוא מקומו גם כשאינו שם.

ולפי"ז הירושלמי, התוספתא, רש"י, המאירי ורבינו יונתן, סברו כי 'מנוחה ונחלה' פירושם מנוחת ארון ונחלת ארון, והיינו שלארון יש מקום של קביעות.

אמנם לרבנן, מנוחה – נראה שהלשון מנוחה עצמו מורה שאין כאן קביעות גמורה, וע"כ נסתפק הירושלמי כשיצא לשעה. אך ב'נחלה', שלעולם ועד זהו מקום ארון ולשם הוא עתיד לחזור, אם עכ"פ לא צריך קידוש מחדש, הוי מקום ארון גמור ובזה לא הותרו במות.

ניתן לומר שגם נחלה היינו נחלת הארון הזמנית.

אמנם לכאורה ניתן לדייק לרבנן דר"ש ש'מנוחה ונחלה' מתייחסים לישראל ולא לארון, וכפי שהגמ' מסבירה את דעת ר' ישמעאל 'שזו וזו שילה' מנוחה מכיבוש ונחלה שיחלקו נחלות. [וע' מהרש"א שפשט הפסוק שדרש ת"ק 'היתה לי נחלתי כאריה ביער' היינו על ישראל, אמנם הוא גופו תמה דבהמשך הפסוקים משמע שמדבר על ירושלים.] אמנם ניתן לומר שאחרי שהוברר שלשון מנוחה יכול להיות גם על הארון, גם לרבנן זה הפשט, ונחלת עולמים הוא

איסור הקרבת הפסח בבמת יחיד / דף קי"ד ע"ב

ר' עמיחי מרקוס

לע"נ סבתי מלכה לידסקי בת ר' צבי אריה ז"ל, נלב"ע ט"ו בחשוון ה'תשע"ה.

ירושלים הבנויה צדק ילין בה בקרב
לעבוד בפה נכספתי לריח ערב
(מתוך 'מערכית' לליל א' של פסח)

פתיחה

במשנה בריש פרק פרת חטאת (דף קי"ב ע"ב) נאמר: "ואלו קדשים קרבין במשכן – קדשים שהוקדשו למשכן, קרבנות ציבור קרבין במשכן, וקרבנות היחיד בבמה". מבואר, שאין בבמה אלא קרבנות יחיד. ובדף קי"ז בגמרא נחלקו התנאים בשאלה אלו הם סוגי הקרבנות הקרבין בבמות יחיד וציבור, אך לכולי עלמא אין קרבנות ציבור קרבין בבמת יחיד¹. ובספרי נאמר: "יכול יהא צבור מקריב בבמה, תלמוד לומר 'איש', היחיד מקריב בבמה ואין הצבור מקריב בבמה" (פרשת ראה פייסקא ס"ה). בפשטות, גם

פסח כלול בדין זה, כפי שמבאר רש"י (דף קי"ז ע"א ד"ה 'כל שאין'), משום ש"פסח קרבן צבור קרי ליה, דאתי בכנופיא"² ושמתעם זה הקריבו ישראל את הפסח בגלגל, ככתוב "וַיִּקְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָל וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח" (יהושע ה', י), וכפי שנקט ר' שמעון ואמר "אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להן זמן". הרי שהפסח הוא קרבן ציבור, וממילא אינו קרב בבמת יחיד. וכך אכן מפורש במשנה במסכת מגילה: "אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים"³ (מגילה דף ט' ע"א).

- הגמרא שם אומרת: "כל נידר ונידב היה קרב בבמה, שאין נידר ונידב אין קרב בבמה". בפשטות, נלמד הדבר מהפסוק "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" (דברים י"ב, ח'), שעליו דורשת הגמרא "אמר להן משה לישראל: כי עייליתו לארץ, ישרות תקריבו, חובות לא תקריבו" (קי"ד ע"א, קי"ז ע"ב). הראשונים נחלקו בגדרו של לאו זה. בפשטות זהו לאו גמור, וכן מנאוהו הבה"ג (אות ק"פ) והיראים (סי' שס"ז), ומה שלא מנאוהו הרמב"ם והחינוך, י"ל שזה משום שביאר הרמב"ם בשרשים בסה"מ (השורש הג') שאין למנות לאו שאינו נוהג לדורות. והנה בתוס' (דף קי"ט ע"ב ד"ה הקדישן) למדו שזהו לאו הבא מכלל עשה. ולכאורה קשה, הרי זהו לאו גמור, דכתיב "לא תעשוני", וכה"ק בצ"ק? מתרצים הח"י וטה"ק: לגבי חובות יחיד בבמה זהו אכן לאו גמור, אך לגבי קרבן ציבור בבמת יחיד זהו לאו הבא מכלל עשה (וע' חמד"ד שדחה תרוץ זה ויישב בא"א). ובעול"ש תירץ שהלאו הוא רק על חובות בבמה גדולה, אך בבמה קטנה זהו לאו הבא מכלל עשה, ע"ש. והנה רבנו אברהם בן הרמב"ם כתב (ברכת אברהם סי' ו'), הובא בכס"מ בהל' ק"פ פ"א ה"ג) שהמקריב קי"צ וק"י בחוץ בשעת היתר הבמות, "פטור מכלום", מלבד האיסור הייחודי לפסח, וזה קשה: מה עם "לא תעשוני"? וע' ביהר המוריה' שם שביאר שכוונתו כתוס', דאינו לאו אלא עשה. וע"ע בימלכי בקדשי' על הרמב"ם כאן, ובימזבח אבנים' סי' כ"ח.
- כך מבואר ביומא דף נ"א ע"א. ועיין עוד מקורות להיות הפסח קרבן ציבור בעולת ראה ח"י עמ' תנט, הערת רבנו הרצי"ה קוק זצ"ל ד"ה הפסח.
- וכמבואר שם בגמרא שאין הכוונה רק לפסחים אלא לכל שכעין פסחים, ומביאה הגמרא את דברי ר' שמעון שהזכרנו.

שלא להקריב את הפסח בבמת יחיד. ויש לברר בזה כמה שאלות וענינים המסתעפים: מהי המשמעות ומה נתחדש בלאו זה: – האם הוא כעין איסור 'שחוטי חוץ', או שהוא איסור מחודש? האם הלאו קאי רק על פסח או גם על שאר חובות? האם האיסור הוא רק בשחיטה או גם בהעלאת? האם דינו במלקות או בכרת? האם זהו איסור או פסול? האם לאו זה מנוי בתרי"ג מצוות? האם יש לו נפק"מ גם לדורות? ובכלל: מה אפשר ללמוד מטעמי המצווה ובענין במות היחיד ככלל, ועוד כיו"ב. וזה החלי בעזרי"ת.

משתמע לכאורה, שביחס להקרבה בבמת יחיד זהה דין איסור הקרבת הפסח לשאר קרבנות ציבור. אך הנה בדף קי"ד ע"ב למדים אנו שיש בפסח איסור נוסף: "רבי שמעון אומר: מנין לזובח פסח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה? ת"ל: 'לא תוכל לזבוח את הפסח', יכול אף בשעת היתר הבמות כן? ת"ל: 'באחד שעריך', לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד; אימת? אי נימא אחר חצות, כרת נמי מחייב! אלא לאו קודם חצות. לעולם לאחר חצות, ובשעת היתר הבמות קאי".⁵ למדנו, שיש איסור מיוחד

משמעות הלאו ד'לא תוכל'

גדולה הרי זה דומה לשחיטת חוץ, וא"כ הוא כעין 'הרחבה' של איסור שכבר ידוע וקיים בתורה, או – שהוא איסור חדש בפני עצמו. ובספר 'דברי יעקב'⁷ ביאר את הספק כן: האם מהא דנאסר פסח בבמת יחיד יש לומר שזהו גילוי שעל פסח לא ניתן חלות דין היתר במות, וממילא מה שנאסר בבמת יחיד זה משום שכלפי פסח זה כזמן איסור הבמות (וממילא עדיין ישנו לאיסור שחוטי חוץ). או שנאמר שמצד דיני איסור הבמות חל על הפסח דין היתר הבמות ופקע איסור

בטרם נדון בשאלות השונות המתעוררות מלאו זה, יש להקדים ולברר מהי המשמעות של הלאו הנדון, מה מהות האיסור שהתחדש בזאת. בהמשך הבירור נראה, שרבות מן השאלות המסתעפות ונופקות מלאו זה, מוכרעות לצד זה או אחר בהתאם להבנות השונות של הלאו.

בדברי האחרונים⁶ מצאנו שהסתפקו בין שני אופנים בהבנת הלאו: האם האיסור הוא כעין 'שחוטי חוץ', שכיוון ששוחט בבמה קטנה מה שצריך היה לשחוט רק בבמה

4. בסוף פרשת ראה, דברים פט"ז ה-ו: "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך: כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים".

5. וכן הוא בספרי ראה פסקא קל"ב. ברייתא זו מובאת גם בפסחים דף צ"א ע"א, ומשמע שם שמוסכמת גם על ר' יהודה ור' יוסי. אלא ששם לכאורה משמע דהוא דווקא בזמן איסור הבמות, אולם ע"ש ברש"י. עוד מובאת הברייתא בירושלמי מגילה פ"א הי"א, וגם שם משמע כמסקנת סוגיין, כמבואר שם ברידב"ז. וע"ע בימדרש תנאים (מהד' הרד"צ הופמן) לפס' זה: "הרי זו אזהרה לשוחט הפסח בבמת יחיד אפלו בשעת היתר הבמות ולא היה קרב אלא בבמת צבור ואם הקריב בבמת יחיד לוקה".

6. הגר"מ זעמבא זצ"ל הי"ד ב'אוצר הספרי' עמ' קנ"ח, 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'כנסת הראשונים' א' אות רצ"ג, 'תורת הבמה' לר' בנימין פוס פט"ז ס"ב ועוד, כדלהלן.

7. לג"ר יעקב לב זצ"ל ב'לשרת בקודש' ח"ב ס"י ט"ז.

חוץ, רק שיש עליו לאו אחר, שאינו נוגע לאיסור חוץ כלל, שאין לשוחטו בבמת זה.

האם יתכן גדר 'חוץ' לבמה גדולה

חילוקים בהיתר הבמות תליא בארון⁹, דבנוב וגבעון שלא היה ארון – הותרה במה, ואם היה זמן שלא היה ארון בשילה היה גם שם היתר במה¹⁰, ולפי"ז אכן גם ביחס לבמה גדולה צריך שיהיה גדר 'חוץ', "דאם אמרינן דהיתר הבמה מצד חסרון ארון וגם בשילה כן ביוצא לשעה הותרה במה, שוב כמו בשילה דבעת שאסור יש חיוב חוץ כן בנוב וגבעון בהני קרבנות דאיסורו בבמת יחיד יש חיוב חוץ, כיון דבעצם קדושתן שוה ואין ההיתר מצד חסרון פנים ידידהו רק מצד חסרון הארון". אבל לפי הבבלי (זבחים דף קי"ט ע"א), היתר הבמות בימי נוב וגבעון נלמד מהפסוק, שהתורה התירתו, "דת"ר: כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, אל המנוחה – זו שילה, נחלה –

ובאמת יש להבין, בצד הראשון של ההבנה שהזכרנו, לדמות הקרבת המותר בבמה גדולה מחוצה לה, לשחיטת חוץ בזמן איסור במות: האמנם אפשר בכלל לדמות בין הדברים? ומצאתי שהגר"מ זעמבא (אוצר הספרי עמ' ק"ס) תולה שאלה זו במחלוקת שיש לכאורה⁸ בין הבבלי והירושלמי בשאלת הגדר של ימי נוב וגבעון וקדושתם. הירושלמי כותב (מגילה פ"א ה"ב): "זה סימן: כל זמן שהארון מבפנים (קה"ע: במקום שמקריבין שם, כמו באהל מועד ובשילה ובבית העולמים) – הבמות אסורות, יצא (קה"ע: כגון בימי נוב וגבעון שהיה הארון בקרית יערים) – הבמות מותרות". כותב הגר"מ ז: "מבואר מדברי הירושלמי, דענין קדושת שילה ונוב וגבעון מצד הפנים, וחדא נינהו, אלא דענין

8. לשיטתו, ועיין במאמר 'גדר במה' בחוברת זו לעיל.

9. וכן הבין המאירי במסכת מגילה (דף ט' ע"ב), ע"ש ברוחב דבריו. ולכאורה יסוד להבנה זו כבר בתוספתא (זבחים סוף פ"ג): "אי זו היא במה גדולה בשעת היתר במה? אוהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם", הרי דהדבר תלוי בארון. אמנם ביחסדי דוד' שם משמע שהבין שענין הארון היה סימן ולא סיבה, שביאר כך: "והא דקתני שאין הארון נתון שם הכי מוכחי קראי, ונראה דטעמא דעבדי הכי להיכרא, דבשילה שנאסרו הבמות היה הארון נתון באותו הבית להודיע דהוי כעין קביעותא ומש"ה אסורין הבמות, ובנוב וגבעון להודיע שהוא דרך עראי ושהבמות מותרות לא היה הארון נתון שם". ולכאורה גם מלשון הירושלמי אפשר היה להבין שהארון הוא רק סימן ולא סיבה, וכלשונו "זה סימן", אך לא כך הבינוהו ה'משך חכמה' (בהערה הבאה) והגר"מ זעמבא.

10. וכן למד ה'משך חכמה' (דברים י"ב, ח'), ע"ש שיישב לפ"ז איך הקריבו בבוכים (כמסופר בשופטים ב'), הרי היה זה בזמן שילה? אלא משום שהיה אז הארון בשכם, כאמור בסוף יהושע (כ"ד, א') "ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל שכמה וכו' ויתיצבו לפני האלקים" וכמבואר שם ברש"י שהביאו לשם את הארון. וכן זה מיישב איך בזמן מלחמת ישראל ובנימין בפרשת פילגש בגבעה נאמר (שופטים כ', כ"ו) "ויעלו כל בני ישראל וכו' ויבאו בית אל ויבכו וכו' ויעלו עולות ושלמים", וגם פה יש לשאול איך הקריבו בבית אל בזמן שילה? אלא היות שהארון היה אז בבית אל (ע"ש ראייתו לכך), יכלו להקריב בבמות יחיד גם בזמן שילה. (אך עיין ברד"ק שם שאפשר גם לפרש ש"בית אל" הכוונה לשילה).

תורת חוץ", וממילא אפשר ששני הצדדים שהבאנו בביאור הלאו ד'לא תוכל' תלויים במחלוקת הבבלי והירושלמי.

זו ירושלים, למה חלקן? כדי ליתן היתר בין זה לזה, "חזינן דשאני קדושת שילה דהוי פנים ותורת מקדש ונוב וגבעון רק במה, שוב גם בהני קרבנות דבעי כמת ציבור פקע

רק על פסח או גם על שאר חובות

דהוא על פי ב' ההבנות שהזכרנו לעיל בהבנת האיסור שנתחדש בלאו ד'לא תוכל'. דלדעת רש"י¹¹ הלאו הזה הוא כעין איסור שחוטאי חוץ, והתחדש דאף בשעת היתר הבמות, זמן שבפשוטות לא נוהג איסור שחוטאי חוץ, אעפ"כ מה שקרב דווקא בבמה גדולה והקריבוהו בבמה קטנה, יהיה בו לאו כעין שחוטאי חוץ, וזהו הנלמד מ'לא תוכל', וממילא זה נוהג לא רק בקרבן פסח אלא בכל קרבנות הכשרים רק בבמה גדולה. אך להרמב"ם "נתחדש כאן לאו מחודש על הקרבת פסח בבמת יחיד, ואינו שייך כלל לאיסורא דחוץ".

והנה התשב"ץ (ח"ג סי' ק"כ) נשאל על מקורו של הרמב"ם לפסקו שלוקה על הקרבת פסח בבמת יחיד, ומשיב "שהרב ז"ל סמך על מה שאמרו בגמ' זבחים פ' פרת חטאת (ק"ז ע"א): 'וחכמים אומרים כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל וכאן וכאן לא קרבו ליחיד אלא

מלשון רש"י משמע¹¹, שעל אף שהפסוק מדבר על פסח, הפסח הוא רק דוגמא, אך באמת הלאו הוא גם על שאר קרבנות חובה שמקריב בבמה קטנה¹². וז"ל בד"ה 'בשעת היתר הבמות': "כמו בגלגל ונוב וגבעון דהותרו במות יחיד לעולה ושלמים, ואשמעינן קרא דלגבי חובות איכא לא תעשה ולא משום מחוסר זמן דהא חזו השתא בבמה גדולה¹³. אך הרמב"ם (הל' קרבן פסח פ"א ה"ג) והחינוך (מצוה תפ"ז) נקטו זאת רק לגבי פסח¹⁴. וז"ל הרמב"ם: "אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים. אף בשעת היתר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד אלא בבמת ציבור, ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד לוקה כאילו הקריבו בשוק, שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות". ובביאור מחלוקתם כתב ה'מנחת אברהם'

11. כך הבין ה'קורן אורה' בדבריו, ועוד רבים מהאחרונים שדנו בסוגיין: הגרמ"ז באוצר הספרי עמ' קנח, הגר"פ פערלא בסה"מ לרס"ג ח"ב ל"ת קע"ד, 'חמדת ישראל' (לבעל ה'כלי חמדה') נר מצוה אות צ"ו, 'חוקת הפסח' להגר"י גרשוני על הרמב"ם כאן, ובשיעורי הגרמ"ד בסוגיין.
12. וכן בפ"י החזקוני עה"ת בפס'י "לא תוכל" כתב: "הוא הדין לשאר קרבנות".
13. אכן לפי רש"י צ"ע, אם הוא בכל החובות למה פירט זאת דווקא בפסח? משיב על כך ביזרע אברהם (חידושים, סי' יב): "ונראה דר"ש לטעמי דס"ל בפסחים (דף צ"א ע"א) דנשים בראשון רשות, והוא אמינא דדין נידר ונידב יש לו וקרב בבמה כיון דאין חיובא עליהם, קמ"ל כיון דמכניסין עצמן לכלל חיובא הוי כמו דבר שבחובה ואין קרב בבמה ופשיט". וע"ע בהסבר רש"י בחמד"י הנ"ל.
14. ומשמע שזו גם דעת התוס', שראינו (לעיל הע' 1) שכתבו שיש בהקרבת חובות וק"צ בחוץ "לאו הבא מכלל עשה", ולא הזכירו לאו נוסף. וכן מעיר בקר"א.
15. אמנם עיין להלן שיש שכתבו להסתפק גם בדעת רש"י.

דעתו היא שיש לאו ד'לא תוכל' רק על חובות ציבור שיש להם הקרבה בכמה גדולה, כפסח עצמו, או האם לאו זה הוא בכל החובות, גם חובות יחיד שאינם קרבין בכמה גדולה^{16,19}. וכתב ב'תורת הבמה' ששאלה זו תלויה בב' ההבנות של איסור 'לא תוכל' שהזכרנו. דאם הוא כעין שחוטי חוץ, זה לכאורה שייך רק בקרבנות שקריבין בכמה גדולה, שהיות וראויים היו לבמת ציבור, אם הקריבין בכמת יחיד זה כעין 'חוץ', מה שאין כן חובות יחיד. אבל אם זהו איסור מחודש, י"ל שזהו איסור בפ"ע, גם במקום שאינו כעין 'חוץ', וממילא כולל הקרבת כל חובה שהיא בכמת יחיד²⁰.

עולה ושלמים', הנה שדעת חכמים הוא שאפי' בשעת היתר במות לא קרבו ליחיד¹⁶ פסחים, ופסק הרב ז"ל כחכמים". ותמה על כך ב'כנסת הראשונים' (פרק א' אות רצ"ה עמ' ק"ג), מדוע שביק התשב"ץ הסוגיה המפורשת דידן, שהיא ברייתא מספרי, והביא הסוגיה מדף קי"ז שאינה עוסקת כלל בפסח אלא בשאר קרבנות חובה. מדויק הכנה"ר דמכאן משמע דדעת התשב"ץ כרש"י, דאיסור זה אינו דין מיוחד בפסח אלא הוא דין כללי בכל החובות הקרבים בכמה¹⁷, זאת על אף שבדבריו כיוון דווקא להראות מקורו של הרמב"ם. והנה גם בדעת רש"י יש להסתפק, האם

16. הערת העורך: בפשטות התשב"ץ סובר שפסח הוא קרבן יחיד והוא בכלל ישרות תקריבו חובות לא תקריבו. וכך משמע שהבין הכנסת ראשונים המובא להלן.
17. גם בספרו 'זהר הרקיע' בלאוין מ' ונ"ב משמע שהשווה התשב"ץ את שאר הקדשים לפסח. ועיין מה שהאריך והתמיהה הגריפ"פ הנ"ל בדברי התשב"ץ, וכן בהערות 'זיו הזהר' על 'זהר הרקיע', אזהרה מ'.
18. הערת העורך: לא זכיתי להבין, הרי רש"י מפורש כתב 'ולא משום מחוסר זמן דהא חזו השתא בבמה גדולה! אם כן וודאי אינו מדבר על חובות יחיד. [ובקר"א לא מוכרחים להבין כן, אמנם הקר"א בהמשך, בבארו את דעת הרמב"ם, משמע שסבר ש'לא תעשו' עולה גם על חובות ציבור לדעת רבנן].
19. כך נראה שהבין ה'קרן אורה' בסוגיין. ובספר 'תורת הבמה' הקשה, דאם דעת רש"י דהוא על כל הקרבנות למה נקט "חובות", הרי זה כולל גם נדבת ציבור (עולת קיץ המזבח) שהיא ק"צ ואינה קריבה בכמה קטנה? ונלענ"ד די"ל דנקט כך כי איה"נ רוב קרבנות אלו הם חובות, וזהו יוצא מן הכלל, וכמו שבדף קי"ז ע"ב על "חובות לא תקריבו" פי' רש"י "היחידים, דאיש כתיב, ולא פליג קרא בין גדולה בין קטנה דליחיד לא קרב אלא נידר ונידב, הלכך שאין נידר ונידב אין קרב בכמת יחיד, דהא אין קדשי צבור קריבין", א"כ אינו רק "חובות", וכפי שדייק הגרי"ז בחידושו בדף קי"ב ע"ב. ועוד העיר ב'תורת הבמה' דלפי הבנה זו, לרש"י, לדעת ר"ש שאין מנחה בכמה, לכאורה גם על הקרבת מנחה בכמה קטנה יהיה לאו זה, ומ"מ אם נאמר שהלאו הוא רק על שחיטה ולא על העלאה, וכפי שנדון לקמן, אין המנחה בכלל האיסור.
20. והנה ב'תורת הבמה' שם תמה, דאם לרש"י האיסור כולל גם חובות יחיד, לכאורה דין הוא שיעבור גם כשמקריבם בכמה גדולה, והרי משמעות הלאו היא רק בכמת יחיד ככתוב "באחד שעריך"? ולא הבנתי, דהיא הנותנת, דודאי עיקר לאו זה עניינו מצד החיסרון שבכמת יחיד, אלא שלדעת רש"י זה הורחב לכל מה שישחט (או יקריב) שלא כדין בכמת יחיד ולא רק פסח, אך לא מעבר לכך.

*הערת העורך: לא זכיתי להבין כלל מה ההוי"א להרחיב את האיסור שנאמר לגבי קרבן פסח מעבר לחובות ציבור, שהרי לחובות יחיד יש לאו כולל אחר של 'לא תעשו', ואין גדר

בשחיטה או גם בהעלאה

כעין שחוטיו חוץ י"ל שיהיה חייב כמו כן גם על ההעלאה, משא"כ אם זהו איסור מחודש, הרי אין לך בו אלא חידושו, ובפסוק לכאורה מפורש רק זביחה.

אך הגר"פ פערלא דוחה, דבאמת גם מלשון הפסוק אין ראייה דקאי רק אשחיטה, דמה שנקט בפסוק לשון זביחה הוא משום שבפסוקים כל מעשה הפסח מכונה 'זביחה', "והיינו משום דס"ל דכל מעשה הפסח כולה קרי לה זביחה בהך קרא. וכן משמע מפשטי' דהך קרא גופיה, מדסיים קרא וכתב 'כי אם אל המקום וגו' שם תזבח את הפסח בערב וגו' ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר' וגו'. הרי דכל עבודת הפסח כולה עד אכילתו כולל הכתוב כאן בכלל זביחה", וממילא כך נקטה גם הגמרא. ומהרמב"ם עצמו גם אין ראייה, שהרי באותה הלכה נקט גם לשון 'הקרבה': "לא היו מקריבין... ומי שהיה מקריבו", וזה כולל א"כ גם שאר העבודות. ובספר 'חוקת הפסח' להגר"י גרשוני (על הרמב"ם שם) ביאר דאדרבה, אם היה רק את הלאו ד'לא תעשון', הרי עיקרו הוא שלא להקריב חובות בבמה, ואיסור זה הוא בעיקר על ההעלאה ועבודת הדם אך לא על השחיטה, ולכן צריך היה לפסוק מיוחד ד'לא תוכל' לאסור גם את השחיטה.

עוד יש לברר, האם האיסור הוא רק בשחיטה או גם בשאר עבודות. בלשון הפסוק נאמר "לזבוח", שהוא בפשטות לשון שחיטה, וכן לשון הגמרא: "מנין לזבוח...". הרמב"ם כתב "אין שוחטין", "מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט", ומדייק ה'מנחת חינוך' (מצוה תפ"ז) דמשמע שהאזהרה היא דווקא על השחיטה. אמנם החינוך (מצוה תפ"ז) כתב "שנמנענו מהקריב", וסיים בדבריו "העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד עובר על לאו זה...", משמע שחייב גם על ההעלאה, והמנ"ח תמה על כך, שהרי בפשטות גזירת הכתוב היא רק על השחיטה ולא על ההעלאה. בשחוטיו חוץ הרי מבואר (זבחים ק"ו ע"א, מעשה"ק פ"ח ב-ה) שיש לימוד ולא נפרד על שחיטה בפ"ע והעלאה בפ"ע, ואילו היה הדין כך גם בפסח בבמת יחיד היה צריך לימוד נפרד לכך. ונשאר המנ"ח בצ"ע. אמנם בתוספתא (זבחים פ"ג, ה"ו) מובא: "כן היה ר' שמעון אומר, השוחט את הפסח (על היחיד) והעלהו (בחוף), בשעת איסור הבמה אסור, בשעת היתר הבמה מותר, שני' לא תוכל לזבוח את הפסח", הרי שנקט כאן גם שחיטה וגם העלאה²¹. והנה בספר 'תורת הבמה' כתב דספק זה תלוי בב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא

חיוב מלקות או כרת

"וכל הזבוח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות חייב כרת אם הוא קרבן הראוי ליקרב בפנים כדין שחוטיו חוץ על הדרך שביארנו במקומו, אבל קרבן הפסח אף בשעת היתר הבמות אין שוחטין אותו אלא בבמה גדולה,

בפשטות, לאו זה הוא ככל לאוין שבתורה שלוקין עליהם, וכפי שכתב הרמב"ם "ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד לוקה", וכ"כ החינוך והמנ"ח. אך חידוש גדול מצאנו בדברי המאירי בפסחים (דף צ"א ע"א) שכתב:

האיסור מצד 'אחד שעריך' שכל ישראל נכנסין בשער אחד שהוא לכאורה גדר ששייך לקרבנות ציבור.

21. וכפי שמביא המלחמות יהודה' בסי' ל"ז, והגר"פ פערלא הנ"ל.

חוץ, אז יותר מובן שעונשו הוא בכרת, דהתורה גילתה שיש 'הרחבה' של איסור 'שחוט חוץ' גם לפסח בבמת יחיד בזמן היתר הבמות. משא"כ אם הוא איסור מחודש, מהיכי תיתי שיתחייב בכרת. ועיין בספר 'חוקת הפסח' שהוכיח דשיטת המאירי היא המחזורת בפשט הגמרא²⁵.

ר"ל במת הצבור, שנאמר לא תוכל לזכות את הפסח באחד שעריך, ואם עשה כן בשחיטה הראויה לפסח, כגון מחצות ולמעלה, חייב כרת, ומחצות ולמטה בלאו". הרי שלדעת המאירי הלאו ד'לא תוכל' הוא בכרת²², ויש להבין סברתו²³. ובפשטות יש לומר²⁴ גם בזה שהוא על פי ב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא כעין שחוט

איסור או פסול: דינו בדיעבד

הדם שהורצה, עבר ושחט מתירין לו לזרוק", הרי לנו שאע"פ שנקט הפסוק בלשון "לא תוכל", למדו שבדיעבד זה כשר, ולכאורה כך י"ל גם בנידו"ד. מאידך, מסתפק הישו"מ שמא בעקבות האיסור "אהדריה לאיסורא קמא והוי כמו שחוט חוץ", וא"כ הוא ודאי פסול גם בדיעבד²⁷. ולכאורה גם בישו"מ רואים שתולה זאת בב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא כעין 'שחוט חוץ', ממילא יש לפוסלו אף בדיעבד, משא"כ אם הוא איסור מחודש, י"ל שהוא לאו ואיסור לכתחילה, אך לא בהכרח פסול²⁸.

ה'מקור ברוך' (ח"ב סי' י"ח)²⁹ דן גם הוא בשאלה זו, ומעלה כמה צדדים להכשיר או לפסול. הוא מעלה סברא לדמות זאת

עוד יש לברר, מה יהיה הדין אם עבר ושחט (או הקריב) את הפסח בבמת יחיד. האם הפסח כשר, אלא שעבר על איסור, או שזהו פסול, ואפילו בדיעבד. והנה ב'ישועות מלכו' (על הרמב"ם בהל' ק"פ פ"א ה"ג) העלה ספק זה, וכתב סברא שאינו פסול, דהא בקדשים בעינן קרא לעכב, מה שלכאורה לא מצאנו כאן. עוד הוא מביא מהירושלמי בפסחים (פ"ח ה"ז), שדן בדברי המשנה ד"אין שוחטין את הפסח על היחיד, דברי ר' יהודה, ור' יוסי מתיר", שטעמו של ר' יהודה מ"לא תוכל לזכות את הפסח באחד שעריך"²⁶, היינו אותו הפסוק האוסר שחיטתו בבמת יחיד, ועל כך מוסיף הירושלמי: "אמר רבי יוחנן מודה רבי יודה שאם עבר וזרק את

22. הערת העורך: לענ"ד דברי המאירי 'ואם עשה כן בשחיטה הראויה לפסח כגון מחצות ולמעלה חייב כרת וכו'" אינם בהכרח נסובים על שעת היתר במות, אלא מסכם להלכתא.

23. ועיין בשו"ת 'ברכת אברהם' לר"א בן הרמב"ם סי' ו', בשאלתו של ר' דניאל הבבלי, שהיה סבור שהוא בכרת.

24. 'כנסת הראשונים' פ"א אות רצ"ג, 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'דברי יעקב' שם.

25. דכשהקשתה הגמרא אי בשעת איסור הבמות "כרת נמי מחייב" כוונתה הייתה: למה אומר ר"ש דהוא ב"לא תעשה" הרי יש גם כרת מצד שהוא שחוט חוץ, וכשתירצה שהוא בשעת היתר הבמות א"כ יש רק הלאו ד'לא תוכל' שמצידו עצמו יש גם כרת, דהוא כשחוט חוץ, אך לא היה שייך להקשות שוב "כרת נמי מחייב" כי זה לא "נמיי", בלא הלאו אין כרת.

26. וכן הוא בבבלי פסחים דף צ"א ע"א.

27. ע"ש ב'ישועות מלכו' שנשאר בצ"ע.

28. וכ"כ ב'דברי יעקב' שם.

29. לגאון ר' נחום ברוך גינצבורג זצ"ל הי"ד.

ערי ישראל פירש רש"י (שם בזבחים) שזה משום ש"בכל מקום שהוא שם עושה במה ומקריבו", וזה הרי לא נכון לגבי פסח? לומד מכאן המקו"ב שכל האיסור להקריבו בבמה קטנה הוא רק לכתחילה, "ובדיעבד אינו נפסל, ולהכי שפיר נאכל בכל ערי ישראל, דלאחר שהקריבו אין בו שום איסור להוליכו בכל מקום". מאידך, מביא המקו"ב³¹ שיש מקום לחלק, די"ל שיש ב' דינים באכילת הפסח: מצד היותו קדשים קלים איה"נ דאפשר לאוכלו בכל מקום, אך כדי לקיים "ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ד' אלקיך בו" (דברים ט"ז, ז), זה צריך להיות דווקא במקום שהוא זוכה, ובעניין זה שונה הפסח משאר קדשים, דבהם מצוות האכילה היא מצווה כללית, שלא יבואו לידי נותר, אך לא חיוב אקרקפתא דגברא³², משא"כ בפסח יש מצווה פרטית שכאו"א יאכל כזית, וא"כ מצד המצווה הכללית אפשר היה לאכול בכל ערי ישראל אך מצד המצווה הפרטית זה צריך להיות דווקא במקום אשר יבחר ד'.

מאידך גיסא מביא המקו"ב ראייה שהפסח בבמת יחיד נפסל בדיעבד, מלשון הגמרא בזבחים (דף י"ד ע"א): "שלא לשמן במאי נוהג? בפסח וחטאת, פסח וחטאת בבמה לא קרבו", משמע: אף לא בדיעבד, (אחרת היו מקשים: מה לשלא לשמן שכן נוהג בבמה). וכן נקט ה'משך חכמה' (דברים ט"ז ה') שפסול אף בדיעבד, וראיתו מדרשת הספרי על הפסוק "וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְכַפֵּר אֶת בֶּן הָאֱהוּבָה עַל

למקריב את הפסח בעוד החמץ בכיתו, שם מפורש בתוספתא (פסחים ד', ג', מובא בתוס' פסחים דף ס"ג ע"א ד"ה השוחט) שאף שעבר על "לא תשחט על חמץ דם זבחי" (שמות ל"ד, כ"ה) מ"מ הפסח כשר, וא"כ אולי ה"ה הכא. מאידך, יש לחלק: שם הפסול הוא מסיבה צדדית ואינו בגוף הפסח, משא"כ הכא שהוא בגוף הפסח, כאילו נשחט חוץ למקומו, שהרי התורה אסרה לשוחטו בבמת יחיד, ממילא צריך להיות פסול³⁰.

המקו"ב לומד להכשיר מדין אכילת הפסח. המשנה אומרת (זבחים דף ק"ב ע"ב) שבשעת היתר הבמות, קדשים קלים ומעשר שני נאכלין 'בכל ערי ישראל'. מה דין הפסח? הגמרא בפסחים (דף ל"ח ע"ב) מבררת מה המקור לכך שא"א לצאת ידי חובת מצה בחלות תודה ורקיני נזיר, ושואלת: "ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות? (רש"י: אלא בירושלים, דמחיצת קדשים קלים לפני מן החומה), אמר ריש לקיש: זאת אומרת, חלות תודה ורקיני נזיר נאכלין בנוב וגבעון" (כלומר: בכל ערי ישראל, וכמובן בזמן היתר הבמות). ומבאר רש"י: "דאית להו היתר בכל מושבות, שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן, דתנן בפרק בתרא דזבחים: באו לנוב וגבעון – הותרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל", ומדייק שם המהרש"א שלפ"ז גם הפסח, שהוא קדשים קלים, נאכל בכל ערי ישראל, על אף שקרב רק בבמה גדולה. ולכאורה קשה, הרי מה שקדשים קלים נאכלין בכל

30. וכך חילק והכריע גם בשו"ת 'מנחת יחיאל' סי' פ"ט. אולי ניתן לדמות זאת לדברי הגמרא בפסחים (דף ס"ב ע"ב): "אמר ליה: רבי, מה בין לשמו ושלא לשמו (שבזה פסול) לאוכלו ושלא לאוכלו (שבזה כשר)? - אמר ליה: הואיל וצורבא מרבנן את, תא ואימא לך: לשמו ושלא לשמו - פסולו בגופו, לאוכלו ושלא לאוכלו - אין פסולו בגופו".

31. בשם הגאון הרב הירשוביץ אב"ד ווירבלן.

32. עיין במאמר על מצוות אכילת קדשים בניית ברמה' ה'.

והנה בספר 'חוקת הפסח' הביא דברי הירושלמי בפסחים (פ"ב ה"ד): "שלמי חגיגה (קה"ע: שהן קרבן חובה) הבאים בבמה כשירים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה". וביאר, שכל עוד איסור ההקרבה הוא רק משום "לא תעשון", הקרבן כשר אלא שלא עלה לשם חובה, ולפי"ז י"ל שבפסח, שנוסף על ה'לא תעשון' יש לאו ד'לא תוכל' – זה מוסיף עוד מעלה, שייפסל גם בדיעבד. ולעומת זה ראיתי בפי' אמבואה דספרי' על הספרי [ח"ב עמ' 318] שלמד מהירושלמי הנ"ל ממש את ההפך, שהפסח בבמת יחיד בדיעבד כשר, דאינו שונה משלמי חגיגה ושאר חובות. ונראה שסבר שעל אף שיש בודאי לימוד מיוחד שהתווסף מ'לא תוכל', אין זה לענין הפסול בדיעבד.³⁶

פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבָּכֵר" (דברים כ"א, ט"ז) שדורש: "לא יוכל לבכר, מלמד שאינו רשאי לבכר, יכול לא יבכר ואם בכר יהא מבוכר, תלמוד לומר לא יוכל לבכר, הא אם בכר אינו מבוכר" (פיסקא רטז), לומד מכאן ה'משך חכמה': "שלל ממנו את היכולת, ללמדך שאם שחטו, פסול ואינו פסח"³³. רואים שלשון "לא יוכל" מלמד לפסול גם בדיעבד.³⁴ ויש להביא לכך ראייה מדברי שו"ת הרא"ש (כלל פ"א), שכותב שבלשון השטר כשכתוב "על מנת שלא יוכל למכור" זה כאילו כתוב "עמ"נ שלא ימכור" (כלומר: לעיכובא), ומביא כראיה "מידי דהוה אלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, וכן לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך", רואים שלמד בפסוקנו שה'לא יוכל' הוא לשלילה גמורה.³⁵

האם מנוי בתרי"ג מצוות – האם נוהג לדורות

נוגעות למעשה. לפיכך יש לשאול: מדוע הפסח בבמת יחיד יצא מכלל זה ונזכר בדברי הרמב"ם? האם הוא מנוי אצל הרמב"ם כלאו? האם השוחטו ומקריבו כיום בחוץ, מלבד איסור שחוטיו חוץ יעבור גם על הלאו של 'לא תוכל'?, והנה, לכשנדייק בלשונו של הרמב"ם, הוא כתב "מי שהיה מקריבו", משמע שזו "הודעת דין שהיה בעבר", כלשון ר"א בן הרמב"ם שתובא להלן, ואינה הלכה הנוהגת כיום.³⁷ ולעומת זאת יש

דעת הרמב"ם:

לעיל הזכרנו שהרמב"ם כתב הלכה זו בתחילת הלכות קרבן פסח. וחידישו יש בדבר, משום שהרמב"ם לא כלל במשנה תורה את דיני ההקרבה בבמות ולא הזכירם כלל, ובפשטות טעמו הוא משום שמאז שנאסרו הבמות עם בניין המקדש בירושלים, ובפרט לפי מה שפסק שקדושת ירושלים קידשה גם לעתיד לבוא, הרי שוב לא יהיה לבמות היתר כלל ולא יהיו הלכות אלו

33. ועיי' בשו"ת 'זרע אברהם' סי' ז', שם מביא ה'משך חכמה' דיוק זה בשם חתנו, הג"ר אברהם לופטביר.

34. ודלא כמו שרצה המקו"ב ללמוד להפך, מהירושלמי, כמובא לעיל. ועיי' ביכנסת הראשונים' פרק א' אות רצ"ה ס"ב.

35. מובא ביכנסת הראשונים' שם.

36. הערת העורך: יתכן שסבר כרש"י שלא תוכלי עולה על כל חובות ציבור, ואולי סבר ששלמי חגיגה הם כקרבן ציבור כמבואר בפסחים ע: והיתה נוהגת בזמן הבמה.

37. ועי' בגריפ"פ הנ"ל שביאר שמי שסובר שאין הלאו נוהג בשעת איסור הבמות, זה "משום דמלישנא דקרא דכתיב "לא תוכל לזבוח" ולא כתיב "לא תזבח" כדכתיב "לא תזבח על חמץ" וגו', משמע ליה שלא בא הכתוב אלא לאסור איסור חדש שלא היה אסור בלא אזהרה זו".

בפי"ט מהלכות סנהדרין, שם מנה הרמב"ם את רשימת הלוקין, לא מנאן.⁴¹ ולעומת זאת, ה'מנחת חינוך' [מצווה תפ"ז], שגרס ומצטט את הנוסח של "וכל המקריב בבמת יחיד לוקה", הבין שהרמב"ם סובר כך להלכה גם כיום, שהרי "מאי דהוה הוה, ובמות לא יותרו עוד בשום זמן, וידוע דהר"מ אינו כותב מה שאין בו נפקא מינה כלל", וא"כ אם כתבו ודאי דהוא להלכה למעשה, ולפי"ז הוא מוסיף ש"צ"ע על הר"מ, כיון דהוא לאו הנוהג למה לא מנה אותו ללאו בפני עצמו". ואדרבה, דווקא משום שהשמיט כל דיני הבמות למעט דין זה, מוכח שזה משום שהם אינם נוהגים בזמן הזה, אך לאו זה כן נוהג. וכן תמה ה'קרבן אורה' בסוגיין, ובספר 'מעין החכמה' על מצווה זו. וע"ש שהוסיף וביאר שיתכן שהרמב"ם לא מנאו לפי שיטתו [בשורש ט' מסה"מ] שאין למנות לאו שאינו מחדש דבר ורק מוסיף אזהרה, והיות שהרמב"ם סובר [מעשה"ק פי"ט הט"ו] שהשוחט קדשים בזמה"ז חייב כרת, א"כ אין הלאו מחדש דבר. ומצאנו לכמה אחרונים שנתנו טעמים נוספים, בנוסף לכל הנזכר לעיל, לשאלת הזכרת הרמב"ם דין ולא זו, אע"פ שאינו להלכה לדורות. בספר 'כתר המלך'⁴² ביאר

נוסחאות בהם נדפס "וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה", משמע: אפילו היום. כשבאים אנו לבחון האם בספר המצוות מנה הרמב"ם לאו זה, בפשטות התשובה היא שלילית, אך גם בכך מצאנו נוסחאות שונות. בתשובת רבנו אברהם בן הרמב"ם לשאלות רבי דניאל הבבלי³⁸ הוא מתייחס לעניין וכותב: "ושהקשית על מנותו ז"ל את 'לא תוכל לזכות את הפסח' וכו' במצוות ל"ת, אין לי לומר בתשובת זו ההבנה התמוהה אלא שהוא ז"ל לא מנה זה בכלל המצוות ולא חשב אותו מהן מעולם, לא בספר מצוות ולא בראש ספר מדע ולא בהלכות קרבן פסח ולא במאמר ממאמריו. ויש לחוש שאתה, יערה עליך רוח ד' ית', הוטעית במ"ש בהל' ק"פ 'אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה' וכו' לחשוב שזה מחייב שתהיה האזהרה הזאת אצלו מכלל המניין. ולא עינית, יעזרך ד', ברשימת המצוות הנזכרות בראש הלכות אלו שהעמידן על שש עשרה מצוות, שאין זו בכללן. והלא תתבונן איך צורת המאמר מורה שהוא הודעת דין שהיה בעבר... וא"כ אין זו אלא טעות ושגגה לחשוב שאזהרה זו מן המניין"³⁹. ובלשון אחרת נקט ה'משנה למלך': "לא הביאו כי אם להפלת הדין"⁴⁰. ויש להוסיף לכך מה שהעיר הרשב"ץ [זהר הרקיע' ל"ה נ"ב] שגם

38. שאלה ב' ד"ה ושהקשית. נדפס בסוף ספר המצוות מהד' פרנקל, עמ' תקמ"ד.
39. ע"ש בהמשך דבריו מעיר לר"ד הבבלי על טעות נוספת, שהעתיק בלשון הרמב"ם: "בשעת איסור הבמות" כשבאמת כתוב "היתר", "וכמה גדול חטא מעתיקי נוסחותיכם. כי אפילו בהעתיקה נכונה אין נמלטים מהבנה מוטעית וכל שכן כשהרבים משובשים".
40. בהערותיו לספר החינוך, מצוה תפ"ז, נדפסו ב'מנחת חינוך' מהד' מכון ירושלים. ובביאור כוונתו מובא בשיעורי הגרמ"ד, דהרי הרמב"ם בתחילת דבריו כתב "אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה", וזהו שמפליג הרמב"ם שאפילו בשעת היתר הבמות לא הקריבוהו בבמת יחיד אלא בבמת ציבור, דומיא דהעזרה. ובטעם שנוזק הרמב"ם להדגיש שאין שוחטין הפסח אלא בעזרה, מבאר הגרמ"ד, משום דמצינו דבמצרים קרב בבית כאו"א, קמ"ל דיותר אין לעשות כן.
41. וכ"כ ה'אבן האזלי' בהעי' בסוף ח"ב דקדשים דף ט"ו ע"ב.
42. על הרמב"ם, לג"ר כתריאל אהרן נאטאן, הלי' קרבן פסח פ"ב ה"ב.

[סימן ג'], הסובר דאפילו בזמן הזה, לאחר שנאסרו הבמות, כל שבנה במה בעזרה עצמה מותר להקריב בה כל אותן הקרבנות שהותרו להקריבן בכמה בזמן היתר הבמות, שהרי התם קיימינן אליבא דמ"ד קידשה לעתיד לבא, וא"כ כל הנידר ונידב קרב בה אפילו בזמה"ז, ושעת איסור הבמות זה דוקא מחוץ לעזרה, אבל במקום העזרה עצמה לא נאסרו הבמות. וא"כ לפי"ז תהיה נפק"מ באזהרה ד'לא תוכל' גם בזמה"ז, לענין דאם בנה מזבח לעצמו בעזרה עצמה, דדינה כבמה בשעת היתר הבמות, ואם הקריב עליו את הפסח עובר בלאו זה. ואין לומר שאין במה שבעזרה עצמה בכלל 'אחד שעריך'. דזה ליתא, דמאי דכתיב 'באחד שעריך' למסקנת הסוגיה, לא על מקום ההקרבה קאי, אלא "לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד". וא"כ על במת יחיד בעלמא סתמא קמזהיר קרא, ושייכא האזהרה בכמת יחיד שבעזרה עצמה כמו על שאר במות יחיד⁴⁵.

דעת החינוך וסיעתו:

הנה בספר החינוך [מצווה תפ"ז], אף שהוא "מההולכים תמיד בעקבות הרמב"ם ז"ל לא יזוז ממנו"⁴⁶, כאן שינה מדרכו וייחד מקום ללאו זה בפני עצמו⁴⁷, וכתב דהוא גם בשעת

כי מאחר שמפסוק זה דרש ר' יהודה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, כפי שהזכרנו לעיל, והיות שפסק הרמב"ם שאין הלכה כמותו, ו"יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר... ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד, שנאמר יעשו אותו" [הלכות ק"פ פ"ב ה"ב], לכן ראה הרמב"ם לנכון להזכיר דין האיסור בכמת יחיד עם דרשתו, ללמדנו שהפסוק נדרש לדין זה ולא לשחיטה על היחיד. וה'אבן האזל' כתב, ש"בא לפרש דכל הלאו הוא דוקא בשעת היתר הבמות וממילא לאחר איסור הבמות ליכא". ובערוך השולחן העתיד [הל' ק"פ ס' קפ"א ס"ב] כתב על כך: "ולבי אומר לי, מפני שבימינו היו מהקראים שהקריבו פסח, לזה האריך להוציא מלבן של צדוקים דלא לבד שעתה אסור, שאפילו בשעת היתר הבמות היה אסור בכמת יחיד".

אמנם יש שכתבו שגם להרמב"ם תתכן נפקא מינה לדורות מדין זה. בספר 'תורת הקודש'⁴⁸ [ח"ב ס"י כ"ה] כתב, דאחר שלמדנו שיש ללאו ד'לא תוכל', א"כ גם אם יבוא נביא בהוראת שעה ויתיר להקריב בכמה ושלא יהיה בזה איסור שחוט חוץ, זה עדיין לא יועיל לעניין פסח. ויש⁴⁹ שהציעו נפק"מ לפי דברי הראב"ן

43. להגר"מ אילן זצ"ל

44. ביאור על סה"מ לרס"ג לגר"פ פערלא ח"ג עונש ט', 'כלי חמדה' פרשת כי תבוא, 'משנת יעב"ץ' ס"י מ"ז סעיף ו', ע"ש שהוכיח שדעת הרמב"ם כהראב"ן.

45. אמנם על עצם חידושו של הראב"ן עיין מה שדנים באורך הגרי"פ וה'כלי חמדה' שם, וב'תורת הבמה' פ"כ ס"י ב'.

46. לשון הגרי"פ בעוסקו בלאו זה, בביאור על סה"מ לרס"ג ל"ת קע"ד.

47. ובאמת הדבר קשה מאד, הרי החינוך הודיע בהקדמתו שהוא מסדר המצוות "לפי החשבון שחשב אותן הרב הגדול רבינו משה בן מיימון זכרונו לברכה", וכפי שרואים תמיד במצוות שהוא מעיר בפנים כשהרמב"ן חולק אך לא משנה מהחשבון של הרמב"ם, וזו המצווה היחידה שהלך בדרך אחרת וכלל אינו מעיר שהוא דלא כהרמב"ם. ולכן נראה (כמובא בהקדמת הגר"ח העליר לספר המצוות, וכפי ששמעתי מהרב איתן שנדורפי שליט"א) שהייתה לפני החינוך הגירסה המוקדמת של ספר המצוות, זו שראינו לעיל שהייתה לפני ר' דניאל הבבלי, ואח"כ כנראה חזר בו הרמב"ם בגירסתו המאוחרת, שהייתה לפני בנו ולפני מרבית האחרונים.

שחוטאי חוץ, מ"מ הוא מוסיף ומתחייב גם בלאו זה⁴⁹. ומדגיש המנ"ח: בשעת היתר הבמות עוברים על לאו זה רק כאשר מקריבים בבמת יחיד במקום בבמת ציבור, אך לאחר איסור הבמות – ששוב לא שייך גדר של במת ציבור – בין בזמן הבית ובין בימינו, כל ששחט פסח בחוץ עובר גם על לאו זה.

והנה גם ביסוד מחלוקת זו יש לומר⁵⁰ דתלויה בב' ההבנות שהזכרנו. דמי שסובר שהוא נוהג לדורות, לכאורה צריך לומר שהוא לאו מחודש, דאם הוא כשחוטאי חוץ הרי שחוטאי חוץ קיים ועומד גם בזמננו, שהבמות אסורות, ומה שייך להוסיף עליו לאו נוסף. מה שאין כן אם נאמר שזהו איסור מחודש, אין סברא לומר שהוא רק בזמן היתר הבמות, ואדרבה, אם האיסור קיים בשעת היתר הבמות כ"ש שקיים בשעת איסור הבמות. אמנם ב'תורת הבמה' מציע לחלק, די"ל דגם למ"ד דזהו איסור מחודש, האיסור הוא

היתר הבמות, ומסיים: "ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז נקריב קרבן הפסח, בזכרים, ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח... ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד, עבר על לאו זה וחייב מלקות". ותמה על כך ה'משנה למלך' [בהערותיו על החינוך]: "לא ראיתי לשום אחד ממוני המצוות שמנה לאו זה בכלל הלאוין", אכן על כך העיר הגרי"פ פערלא: "לא ראינו אינה ראייה. שהרי כבר ראינו להבה"ג ורבינו הגאון ז"ל וכל הנמשכים אחר הבה"ג שמנאוהו"⁴⁸. ובטעם שאין למנותו כתב המל"מ, "לפי שלא זו היא דוקא בשעת היתר הבמות.. אבל לאחר שנבנה הבית אין חילוק בין פסח לשאר קרבנות, וכל המקריב איזה קרבן שיהיה חוץ לבית אף בזמה"ז חייב כרת". אלא שלפי החינוך, כפי שממשיך ואומר המל"מ וכפי שמבין המנ"ח שם, צריך לומר שגם בשעת איסור הבמות ואף שמתחייב על

48. מלבד הרס"ג והבה"ג (באות קצ"ט) מזכיר שם הגרי"פ גם את ר' אליהו הזקן והר"י אלברגלונגי והר"ש בן גבירול (וע"ש בדברי הרשב"ץ ב'זהו הרקיע' אזהרה מ'). וכן העיר בדברי המל"מ גם הגר"ח העליר בהקדמתו לספר המצוות.

49. וכפי שמבאר הגרי"פ הנ"ל אליבא דשיטה זו, "דודאי גם באיסור שיש בו כרת שייך שפיר לומר דאתי קרא לעבור עליו בשני לאוין וכמבואר ברפ"ק דיבמות (ד' ע"א) ור"פ נושאין (צ"ז ע"א) ובשאר דוכתי. והא דלא מוקמינן אחר חצות ולעבור עליו בשני לאוין, היינו רק משום דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי, כדאמרין בעלמא. ולהכי לא מיתוקם קרא אלא קודם חצות ובא להזהיר על מחוסר זמן בל"ת או בשעת היתר במות. דהשתא אתי להזהיר על איסור חדש. ולא ללאו יתירי לחוד הוא דאתי קרא". ומ"מ הלאו הוא גם לשעת איסור במות. וגם אי"ת שלא ישנו לאו רק כדי לעבור בב' לאוין, כשיש נפ"מ כן שונים. וכאן הרי יש נפ"מ לכה"פ בשעת ההיתר. ואחר ששנו, הוא מ"מ גם בשעת האיסור. (ולעצם עניין מה שנקטה התורה בחלק מהאיסורין שיעברו עליהן בב' לאוין עיין מה שביאר בזה החינוך במצוה רכ"ח). ועוד מעלה הגרי"פ סברא, שמי שפוסק כהראב"ד, דקדושה שניה לא קדשה לעת"ל, יכול לסבור גם שממילא חזרו הבמות והותרו רק שלנו יש עיכובים מלהקריב בגלל שאנו טמאים ואין פרה וכד', וממילא ברורה הנפ"מ להיום. ודלא כשיטה המובאת בתוס' זבחים (דף ס"א ע"א ד"ה מאי) שאפי' מאן דאית ליה לא קדשה מצי סבר דאין אחריה היתר.

50. 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'תורת הבמה' הנ"ל. ועי' ב'תוספת אורה' על הקר"א בסוגיין מה שהעיר בד' המנח"א.

ויש להוסיף הארה בדברי החינוך, דנקט בסוף דבריו "ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז נקריב קרבן הפסח, בזכרים ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח", והעיר ב'כנסת הראשונים' [אות רצ"ט] על שינוי לשונו, לעומת מצוות רבות אחרות שכותב "ונוהגת בזכרים ונקבות" ותו לא. ובטעם הדבר רצה לחדש, שלפי השיטה המחייבת בפסח שחיטה בבעלים (או ע"י שלוחם), עד כדי כך שאם שחט שלא מדעת הבעלים אינו כשר⁵³, י"ל שהלאו ד'לא תוכל' נאמר דווקא על הבעלים המחויבים בפסח ולא על אחר, וכאמור 'לא תוכל', ולכך נתכוין החינוך בשינוי לשונו⁵⁴.

לעשות "הקרבת במה"⁵¹ בקרבן שאינו ראוי לאותה הבמה, וזה שייך דווקא בזמן היתר הבמות שיש חפצא של "הקרבת במה" והוא מחיל הקרבה זו שלא כדין, משא"כ בזמן איסור הבמות, לא קיים כלל החפצא של "הקרבת במה", ואם יבנה במת יחיד וישחט פסח, זה אמנם איסור שחיטה והעלאה בחוץ אך אינו "הקרבת במה". אמנם לענ"ד עדיין יש לדון בדברים, דהרי מצאנו פעמים רבות בספר מלכים אחר הקמת המקדש שהבמות לא סרו, ועדיין היו מקטירים בבמות, ובהחלט יתכן לומר שהיה גדר הבמה ממשיך להיות קיים, אלא שהוא אסור⁵².

שלא לשמו בבמת יחיד אחר חצות

בשעת היתר במה, ולמה הוא אומר בשעת איסור במה? בשעת איסור במתו, ולמה לי שלא לשמו? שלא תאמר שלמים הן והן כשיריין". ומבאר 'קרבן העדה' את החידוש: "רבותא קמ"ל, דאפילו שלא לשמו לאחר חצות בלא תעשה, דסד"א כשלמים הם וכשיריין הן בבמת יחיד, קמ"ל כיון דלאחר חצות הוא ומתקבל בפנים, עובר בל"ת". למדנו בירושלמי חידוש נוסף על האמור

מדברי הירושלמי יתכן להביא סיוע להבנה דלאו ד'לא תוכל' הינו איסור מחודש, ולא הרחבה של איסור שחוט חוץ. כותב הירושלמי במגילה [פ"א הי"א]: "מניין לשוחט לפסח וליחיד ולבמת יחיד ולבמת ציבור בשעת איסור במה שהוא עובר בל"ת, ת"ל 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחת', ענוש כרת ואת אמר הכין? רשב"ל א' בשוחט משש שעות ולמעלן שלא לשמו

51. הערת העורך: צ"ב מקור ההגדרה הזו, היכן ה'לא תוכל' כתוב דווקא במה? ואולי כוונתו הקטרה הראויה לבמה, אם נאמר שהעלאה בבמת ציבור בזמן היתר במות יש לה גדר אחר מאשר הקרבה במשכן ובבית עולמים, וגם זה צ"ב.

52. וראיתי ב'שפת אמת' לפרשת ראה (ליקוטים, במהר" אור עציון ח"ב עמ' 39) שנטה לומר שאיסור נתיצת מזבחות (דברים י"ב, ד': "לא תעשון כן לה' אלקיכם") הוא בבמה הנבנית לשם שמים אפילו בשעת איסור הבמות, והראיה ממה שפירש רש"י בדברי אליהו הנביא "את מזבחותיך הרוסו" (מלכים א', י"ט, י'): "במות יחיד הנעשות לשם שמים", והיה אז זמן איסור הבמות. וזו לענ"ד ראייה גדולה לכך שגדר הבמה ישנו גם בשעת האיסור.

53. זו מחלוקת באחרונים, עיין בהרחבה במאמר 'בעניין שחיטה בזר' ביניות ברמה' ד', עמ' לט והלאה.

54. ע"ש עוד כמה דקדוקים מלשון החינוך לחידוש זה. ואף שלשיטת החינוך החיוב הוא גם על ההעלאה ולא רק על שחיטה, והעלאה היא הרי בכהנים ולא בבעלים, אך מאידך הרי הפסח עיקר חלותו ועשייתו מוטל על הבעלים, ועוד: הרי בבמת יחיד אין כהונה.

מוגדר כפסח, כי "נהי דאדחי ליה מפסח, מדמי פסח מי אידחי"⁵⁶. והנה בעניין השוחט פסח בחוץ שלא לשמו אחר חצות, כתב הרמב"ם [מעשה"ק י"ח, י"ב]: "השוחט את הפסח בחוץ אפילו בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו חייב, שהפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא", ומוכיח החזו"א [ליקוטים ס"ה ה'] דזה דווקא שלא בזמנו, אבל בזמנו שלא לשמה פטור בחוץ. ולפי"ז יוצא כאן לפי הירושלמי חידוש, שבפסח בבמת יחיד שלא לשמו אחר חצות משחוט חוץ יהיה פטור אך מ'לא תוכל' יהיה חייב, וזה סיוע גדול להבנה שדין זה אינו הרחבה של איסור שחוט חוץ אלא איסור מחודש בפני עצמו.⁵⁷

בבבלי, שהאיסור יחול גם אם שחט הפסח בבמת יחיד שלא לשמו, שהיינו אומרים שיהיה כשלמים הכשרים בבמת יחיד, קמ"ל שלא אומרים כך – וחייב. ולכאורה זה קשה, דהרי פסח שלא לשמו [בזמנו] אינו הופך לשלמים אלא נפסל לגמרי, כמובא במשנה ריש זבחים? מבאר ה'מקדש דוד'⁵⁵, דהיות שכל שאינו ראוי להיות עוד פסח (כגון שהניחיהו בלא בעלים) הוא כעקירה ואף בזמנו נעשה שלמים, וא"כ כאן ששחט בבמת יחיד אינו ראוי עוד לפסח, דהרי להכשר פסח בעינן במה גדולה, ולכן היה הווא אמינא שיוכל להיחשב כשלמים, ולמסקנת הירושלמי אעפ"כ חייב, בדומה למה שהסיקה הגמרא בחולין [דף ל' ע"א] במקרה דומה של עקירה, שבכל זאת ימשיך להיות

נפקא מינות נוספות מב' ההבנות

ששניים שאחזו בסכין פטורין⁵⁹, ואם כן מה יהיה הדין בהם בפסח שנשחט בבמת יחיד? אם איסור הפסח בבמת יחיד הוא כשחוט חוץ, יחולו גם עליו מיעוטים אלו, משא"כ אם הוא איסור בפני עצמו. (ג) יש דין ב'שחוט חוץ' שצריך להיות ראוי לפני, לפי"ז אפשר לומר שאם הוא כשחוט חוץ אז יש פה קולא, שאם אינו ראוי, כגון שהוא בעל מום, אינו עובר. (ד) בשחוט חוץ יש מחלוקת בגמרא אם צריך מזבח, וזה תלוי בשאלה אם במה

האחרונים הציעו⁵⁸ עוד כמה נפקא מינות אפשריות הנופקות מב' ההבנות השונות של לאו ד'לא תוכל', ולהלן נמנה כמה מהם בקצרה:

(א) ע"פ המבואר בתוס' ובהמקנה [קידושין דף נ"ז ע"ב] שיש איסור אכילה בשחוט חוץ משום דהיא שחיטה שאינה ראויה, מה יהיה דין האכילה בפסח שנשחט בבמת יחיד? אם הוא כשחוט חוץ, יש איסור, משא"כ אם הוא איסור מחודש. (ב) יש דינים שנתמעטו בשחוט חוץ, למשל:

55. קונטרס מענייני הקדשים, סימן ד' ס"ק ד', ע"ש בהוכחות לדבריו.
56. מפרש שם רש"י: "ראוי הוא לימכר קודם גמר שחיטה ולצאת לחולין... ודמיו לפסח, וכיון דחזי לדמי פסח, סתם שחיטה דידיה כולה לפסח". ועיי"ש בתוספות ד"ה מדמי פסח. ועיי"ש בימקדש דודי מה שהקשה על הסברו.
57. כנסת הראשונים זבחים ח"א עמ' ק"ז, ע"פ המבואר ב"תורת הקודש" ח"א סי' ט"ו, 'מנחת אברהם' ח"ג עמ' רלה. ועיי"ש מה שהאריך בביאור דברי הירושלמי ב'חוקת הפסח' על הרמב"ם כאן.
58. עיין 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'אוצר הספרי' עמ' קנ"ט, 'כנסת הראשונים' פרק א' אות רצ"ג.
59. כמובא בזבחים דף ק"ח ע"א, ועיי"ש במניח מצוה תפ"ז.

צריכה מזוכת. אם האיסור בפסח הוא כשחוטאי חוץ, ממילא השאלה אם צריך מזבח תלויה במחלוקת הנ"ל, משא"כ אם הוא איסור בפ"ע.

"כל עדת ישראל יעשו אותו"

הציבור בעבר הירדן, וכפי הנראה בימי שאול אחר שנחרבה שילה והי' במת ציבור קבועה בימי נוב בעת שנלחם שאול עם עמלק, הקריבו אז את קרבן פסח חוץ לנוב, אף על פי שפסח לא הותר אלא בכמת ציבור כמוש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' קרבן פסח ה"ג, אז כיון שהיו רוב ישראל ורוב אנשי המלחמה במחנה היו שם בטלים הבמה גדולה עיין שם בתרגום יונתן⁶¹. למדנו מהישו"מ חידוש גדול, שבזמן היתר הבמות, אם רוב ישראל מרוכזים במקום אחד (כגון כאן במלחמת עמלק), אפשר היה להקריב שם את הפסח, אף שאינה הבמה הגדולה, ואינו בגדר איסור במת יחיד. ולכאורה תמוה, מניין לו חידוש זה? אמנם י"ל שדבריו קשים רק בהנחה שהלימוד הוא רק מ'לא תוכל', השולל הקרבה "באחד שעריך"⁶² ומייעדו רק "אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך". אבל הפסוק מפרשת בא הרי מלמד באופן חיובי עניין עשיית הפסח דווקא במקום שבו נמצאת "כל עדת ישראל", ואולי מצד זה יש מקום להבין חידוש הישו"מ⁶³.

בפשטות למדו חז"ל את איסור הקרבת הפסח בכמת יחיד מהפסוק ד'לא תוכל' הנזכר לעיל. אך חידוש מצאנו בחז"ל, שמצאו לדין זה סמך בפסוק נוסף. בדיני הפסח המבוארים בפרשת בא נאמר: "כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" [שמות י"ב, מ"ז]. ומפרש הנצי"ב ב'העמק דבר': "לפי הפשט אתי לאשמעינן מה שמבואר בס' דברים 'לא תוכל לזבח את-הפסח באחד שעריך', אלא דווקא כל ישראל ביחד, והיינו כל עדת ישראל יעשו אותו, ולא כל עיר בפני עצמו ואפילו בשעת היתר הבמות". ובספר 'תורה שלמה' בפסוק הנ"ל מצא שיש לפירוש זה מקור בחז"ל⁶⁰, שדרשו על פסוק זה "הפסח אינו נשחט בכמת יחיד אלא בכמת צבור", וע"ש שהקשה מה התחדש בלימוד זה לעומת הלימוד מ'לא תוכל'. ואולי אפשר לפרש הדבר על פי חידושו של ה'ישועות מלכו'. דהנה ה'ישועות מלכו' [י"ד סי' ס"ה], בתוך דיון ובירור של גדר "עבר הירדן", כותב: "וכפי הנראה בפשט הכתובים ביהושע אף בימי היתר הבמות בימי נוב וגבעון, לא הותרו להיות במות

בברכת יצחק

בפרשת תולדות מסופר שאמרה רבקה ליעקב ל'ך נא אל הצאן וקח לי משם שני גְּדֵי עִזִּים וְאַעֲשֶׂה אֹתָם מְטַעֲמִים וכי זהו מאכלו של יצחק? אומרים חז"ל⁶⁴

60. אות תרפ"ז, בשם ילקוט אור האפלה כתי"י.
 61. בפשטות כוונתו למה שמתרגם עה"פ "ויפקדם בטלאים" (שמואל א' ט"ו, ד): "באמרי פסחיא".
 62. אמנם מדרשת חז"ל עה"פ "לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד" (זבחים ק"ד ע"ב) תיתכן ג"כ סייעתא להבנת חידוש הישו"מ. הערת הרב יעקב וולף שליט"א.
 63. ועי' מה שביארו בדברי הישו"מ ב'שערי היכל' זבחים, מערכת רצ"ו.
 64. בתרגום יונתן שם: "תרי גְּדֵי עִזִּים עִזִּים שְׁמִינִין חַד לְשׁוּם פְּסָחָא וְחַד לְשׁוּם קֶרֶבֶן חֲנָא". ורש"י

ש אחד היה לצורך קרבן פסח, שחל אז⁶⁵, והשני לצורך החגיגה. והקשה ה'משכיל לדוד',⁶⁶ איך הקריבו אז הפסח, והרי אין מקריבין את הפסח בבמת יחיד? ותירץ "דלאו דוקא בתורת קרבן פסח הוה עבדי ליה, אלא הוה עבדי שלמים בנדבה זכר לפסח שיקריבו ישראל אחר שיצטוו... והוה עבדי ליה בזימניה וכאילו היה ממש קרבן פסח, אבל לעולם לא היה אלא בנדבה". ובספר 'באר בשדה'⁶⁷ תירץ, שלא נאסר קרבן פסח בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות אלא דוקא לאחר שהוקם המשכן, דאיכא במת ציבור, אבל קודם שהוקם המשכן היה מותר, תדע שהרי במצרים הקריבו הפסח בבמת

יחיד, משום דעדיין לא הוה במת ציבור⁶⁸. והטעים את הדבר יותר ב'אלפי מנשה'⁶⁹ וביאר, דכל הגדר של 'במת יחיד', דיש בה פחיתות לעומת 'במת ציבור', זה דווקא לאחר שהוקם המשכן, דהרי קודם לכן הייתה העבודה בבמות בכורות דווקא (לעומת אחר המשכן שבבמות יחיד לכתחילה בזר). ועוד, לפי מה שביאר החינוך, שאיסור הקרבת פסח בבמה קטנה הוא 'לקבוע בנפשו גודל ענין הפסח ויוקר המצוה... ובאמת כי כבוד המצוה ופרסומה יותר כשיעשו במקום מסויים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו', הנה זה שייך דווקא כשכבר היה ציבור ופרסום, משא"כ בימי האבות⁷⁰.

- שם מביא מפרקי דר"א: "האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים".
65. אמנם לכאורה זו מחלוקת בחז"ל. דהנה הגר"א מביא על מנהג אכילת התפוח בדבש בליל ר"ה (ש"ע א"ח סי' תקפ"ג, א') שהוא "ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמינן חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע", ומקורו בזוהר לפרשת אמור, כפי שמביא בשו"ת 'תשובות והנהגות' להגר"מ שטרנבוך (כרך ב' סי' רס"ז). וע"ש שמישב דברי חז"ל ומחדש שקודם יציאת מצרים ומתן תורה היו מקריבים את קרבן הפסח בר"ה, שהרי עניין הפסח הוא לפרסום האמונה, ולפני יצ"מ זה היה שייך דווקא בר"ה "דהוא יום בריאת האדם ונשלם בו מעשה בראשית, ואז הזמן לפרסם שהקב"ה מנהיג העולם, וא"כ היה באמת בר"ה אף דהקריב בו קרבן פסח". וע"ע בספר 'לתשובת השנה' בשיעור הרי' יעקב לבנון שליט"א, עמ' רכ"ו הע' 2.
66. לר' דוד פרוו, בעל ה'יחסדי דוד' על התוספתא.
67. על פי רש"י עה"ת, לרבי מאיר מנחם בנימין דאנון, תלמידו של ה'יחסדי דוד'.
68. וביתורת הבמה' ביאר שזה לפי ההבנה שלאו דילא תוכלי' הוא כעין שחוטט חוץ, ולכן הוא שייך רק לאחר הקמת המשכן, שיש כבר 'מקום הקרבה' ואז ביחס אליו יש 'חוץ', משא"כ כשעדיין אין מקום הקרבה ממילא אין איסור. אלא שהקשה שלא ברור אם ב'פסח מצרים' זה כגדר 'במת יחיד', די"ל ששם 'מקום הקרבה' היה המזוזות והמשקוף. וע"ע להלן בענין זה.
69. לר' מנשה אייכנשטיין, מאדמו"רי זידיטשוב.
70. ואף שכמובן חלילה מלשנות גדרי מצווה והלכה מחמת טעמיה, כבר ביאר ה'נפש החיים' (שער א' פרקים כ"א-כ"ב) שבזה נעוץ ההבדל בין לפני מתן תורה ולאחריה. דלפני מ"ת, גם כשקיימו האבות תורה ומצוות לא היו מצווים ועושים כך מצד הדין, אלא מצד השגתם בטוהר שכלם את התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצווה בעולמות, ולכן כשהשיגו שיהיו תיקונים דווקא בשינוי מההלכה (כגון מה שנשא יעקב ב' אחיות), נהגו כפי השגתם. משא"כ לאחר מ"ת שבא משה והורידה לארץ, לא בשמים היא, וא"א לעשות שום שינוי או גריעה מאיזה פרט או דקדוק במצוות מחמת השגה כל שהיא.
71. הערת העורך: אם יורשה לי, אוסיף תירוץ. המשנה אומרת: 'עד שלא הוקם המשכן היו

אין הפסח נזבח ב"במת יחיד" אלא ב"במה גדולה"? אולם אי נימא דחלוק דין "פסח מצרים" משאר דורות, משום ד"פסח מצרים" הוי חלות קרבן אחר משאר דורות, א"כ י"ל דל"פסח מצרים" הוי חלות קרבן חדש דשחיטתו וזריקת דמו חלוקין מ"פסח" דשאר דורות, וא"כ לא נאמר בו דין שחיטה והקרבה ב"במה גדולה". אלא שסייג, שלפי מה שפירש ה'באר בשדה', דלא נאסר להקריב קרבן פסח בבמת יחיד אלא דווקא לאחר שהוקם המשכן, ממילא אין ראייה מהא דפסח מצרים דלא הקריבו ב"במה גדולה", כיוון שזה היה קודם שהוקם המשכן.

והנה יש שחקרו כיצד יש להגדיר את "פסח מצרים", אי הפשט דחל על הפסח תורת "קרבן" כשאר קדשי מזבח הקריבין בבמה, והיינו דאין נפ"מ בין פסח מצרים לפסח דורות דתרווייהו חד מין קרבן נינהו, או די"ל דפסח מצרים ופסח דורות חלוקים ביסוד חלות דין קרבן שבהן, די"ל דבפסח מצרים נתחדש חלות "קרבן חדש" שכל מהותו וגדרי עבודתו חלוקין משאר קרבנות ומפסח דורות, והוי חפצא של קרבן חדש. ובקובץ 'תל תלפיות' (קובץ ס"ז ע' ס"ב)⁷² כתב להוכיח בזה, דאי נימא ד"פסח מצרים" הוי קרבן כשאר דורות, האיך שחטו וזרקו הדם במצרים על המשקוף ושני המזוזות, והרי

טעם שהוצרך לאיסור זה

לכך ב' טעמים: "...משום דכתיב בכל מושבותיכם תאכלו מצות, סד"א אף פסח כן, תלמוד לומר 'לא תוכל לזבח את הפסח'. ד"א, אעפ"י שכבר הזהיר בכיוצא בזה, אהדריה קרא שלא תאמר הואיל וכולו נאכל לזרים שחיטתו בכל מקום קמ"ל". כלומר, היות שבפסח יש מצוות אכילה ייחודיות, החורגות מגדרי מצוות האכילה הרגילות של קדשים: המצות נאכלות בכל מקום

יש מקום לעיין, בבחינת "משרשי המצווה", מאיזה טעם ראתה התורה להקדיש איסור מיוחד להקרבת הפסח בבמת יחיד, על פי מה שביארו בזה קדמונינו. החינוך ביאר בפשטות "כי כבוד המצוה ופרסומה יותר כשיעשוה במקום מסויים הכל יחד, ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו". ולכאורה טעם זה אינו ייחודי לפסח, אלא לכל מצווה שיש לה ממד ציבורי. ובחזקוני על הפסוק הביא

הבמות מותרות, וצ"ב האם מדובר לפני מת"ת או אחרי מת"ת, ובפשוטו גם לפני מת"ת, וא"כ יש לתמוה מדוע צריך לומר שהותרו הבמות הלא כלל לא נאסרו? כמו"כ בברייתא בגמ' קי"ד: 'ואף נכרים בזמן הזה רשאין לעשות כן', וצ"ב שבשום איסור של תורה לא היה צריך להשמיענו שנכרים מותרים בו? על כרחינו צ"ל שהסברא הפשוטה שגדר של עבודת הקרבנות בפשוט הוא במקום אחד מיוחד לכל האדם, ובפשוטו לולא שחידשה המשנה היינו אומרים שאין גדר של עבודה אלא במקום מיוחד. וע"פ זה נראה שמה שהקימו אד"ה"ר, נח, אברהם ויעקב מזבחות, כמפורש בקראי, הוא מכיוון שהם היו לב האדם [כמאמר הכוזרי 'הסגולה'] ועבודתם היא עבודת כל העולם, וע"כ מקום המזבח שלהם הוא ה'במה גדולה', כי שם ה' נקרא עליהם – אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב [והם 'מרכבה לשכינה']. ולפי"ז אף אם נאמר שכל גדר הפסח אינו אלא בבמת ציבור 'בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד', מקומו של יצחק אבינו הוא מקום במה גדולה, והוא נחשב 'כל ישראל'.

72. מובא בספר 'דף על הדף' בסוגיין.

כל אדם לכלול את עצמו ואת ביתו במסגרת הכלל של ההתקשרות הלאומית על יסוד מקדש התורה, ורק אחר כך יכיר בשמחה את ערך ביתו שלו. וחשיבות יתרה נודעת לכך דווקא בקרבן הפסח, ולפיכך אפילו 'בשעת היתר במות' היה מותר לעשות את הפסח רק במקדש המרכזי של האומה⁷⁴. ומשתלבים הדברים עם מה שמבאר הרש"ר הירש באופן עקרוני [בדברים י"ב] על החיסרון שבבמת יחיד: "...משמעות החובה להקריב רק במקום הלאומי של מקדש ה' שהוקם לתורה: כי רק שם יש ערובה לכך שהמקריב ישתית את תודעת ה' שבלבו על יסוד התגלות ה' שהאומה מעידה עליה, ורק שם הדבר מובטח שהוא יבקש את קירבת ה' רק על ידי התמסרות לתורה שנמסרה לאומה מידי ה'. ואילו בבמת יחיד חסר הביטוי לשני אלה, כי האל, שהמקריב מקדיש לו את קרבנו, יכול להיות האל היחיד של האמת היהודית, אך כמו כן הוא יכול להיות זהה עם הבל התעותים האלילי של 'השעירים על פני השדה'... אכן חטא הבמה בשעת איסור במות חותר תחת הקשר של כל בני האומה עם התפקיד האחד שנקבע להם בתורה, והוא פותח פתח לסובייקטיביזם גרוע ביותר. דבר זה ברור מן ההידרדרות שבתקופת המלכים, שהרי אין לך דבר שספר מלכים חוזר עליו יותר ומבליט אותו יותר מהקינה שהבמות לא סרו מתוך העם⁷⁵.

והפסח נאכל כולו לזרים, היה אפשר לטעות גם ביחס למקום הקרבנות, ולכן הוצרכה האזהרה. הוסיף על כך הספורנו: "אף על פי שפסח מצרים נעשה בזולת מזבח ובזולת מקדש, לא יעשה כן לדורות". כלומר: למנוע חשש טעות מהנעשה בפסח מצרים. והרחיב בכיוון זה ר' אלעזר רוקח⁷³, ד"הואיל דפסח ראשון היו מקריבין במצרים והמזוזות והמשקוף היה להם כמו במות וזרקו עליהן הדם... וכדי שלא יזלזל בקרבן זה לדורות להקריב אותו בחוץ, לכך החמירה התורה שלא יעשו אותו בבמות יחיד אף בשעת היתר הבמות... והתורה החמירה בזה עוד יותר משאר קדשים כדי שלא יזלזל בה מאחר שנעשה מתחלה בחוץ".

והנה ברש"ר הירש (בפירושו עה"ת שם) מצאנו שערך סביב דין זה מערכה רעיונית סדורה, שממנה עולה בירור חשוב בבניין עבודת ה' האישית-משפחתית, שאליה מכוון הפסח: "...הפסח הוא הקרבן המכוון את הבית ואת המשפחה – 'שה לבית אבות שה לבית', והפסח הראשון נעשה בכל בית, והמזוזות והמשקוף של הבית מילאו את מקום המזבח. משום כך יותר מאשר בכל קרבן אחר היה צורך לומר בפירוש שגם אחרי ביטול הריכוזיות בארץ לא ייעשה הפסח בעירו של כל אדם אלא רק במעון ה' שבמקדש המרכזי. על ידי כך נוסף סעיף חשוב במשפט הפסח המכוון את האומה היהודית: בתחילה חייב

73. בספרו 'טורי אבן' על הרמב"ם, הלכות ק"פ שם.

74. ועיי' ב'שם משמואל' בפרשת וישלח (שנת תרע"ז), דכל עניין הפסח הוא שישראל היו נרצים אז מצד הכלל (לעומת לאחר שספרו לטהרתם במתן תורה, שהיו נרצים גם מצד הפרט), ודינו מורים על התאחדות ישראל, ומה שכל יחיד עושה פסח הוא מחמת שהוא כאבר מאברי הכלל, ולכן השוחט את הפסח בבמת יחיד לוקה וכו', עיי'ש. ועיי' במהר"ל (גבורות השם פרקים לה-לו) שביאר באורך שהרבה מהלכות הפסח עניינם הדגשת האחדות, ממילא לא מתאים להקריבו בבמת יחיד, שכל עניינו הפך האחדות (שמעתי מהר"א שדורפי שליט"א).
75. ועיי' בהמשך דבריו שמאריך לבאר מדוע בכל אופן כן הותרו הבמות ובאיזה אופנים וסיגים הותרו. ולהמשך הרחבת היריעה עיי' בהקדמה לחוברת "עניין במות היחיד".

הערה בגדר 'ראוי לאהל מועד'

הרב שגיב אלטמן

חטאתם ואשמם בחוץ – פטורין, עולותיהן ושלמיהן בחוץ – חייבין, אינו משום חסרון הבעלים, אלא משום שהקרבן עצמו חשוב אינו ראוי לאהל מועד. ולכן בעולה ושלמים הבאים בנדבה, חייב גם על קרבן הזב והזבה. אבל הבעלים אינם צריכים להיות ראויים להקריב כדי להתחייב בשחיטה והעלאה בחוץ, ופשוט.

אך בשו"ת ישכיל עבדי [חלק א' – יורה דעה סימן י"ח] יצא לכאורה לדון בדבר החדש, לומר שגם המקריב צריך להיות ראוי לבא לאהל מועד, ואם אינו ראוי – פטור, עד שהקשה מכח זה על דברי הרמב"ם. וז"ל שם: "והגם דזאת מצינו להרמז"ל בסוף ה' מעה"ק' שפ' דמקריב בחוץ בזה"ז חייב לפי שראוי לבוא בפנים יעו"ש, הרי דלא חש לטומאת זבין. הנה דברי הרמז"ל בלא"ה מוקשים גם אי לא הוה טעמא דטומאת זבין, דאכתי הי"ל לחוש משום טומאת מת דכולנו טמאי מתים ואין ראוי לבוא בפנים וכו', ומעתה קשה טובא דאיך מחייב בקרבן יחיד והלא אינו ראוי לבוא בפנים דטומאה אינה דחוייה אלא בציבור ולא ביחיד."

וכן הוסיף וכתב שם בחלק ב' יו"ד סימן י"ד: "ממה שכתב [הגרי"ח זריהן, הובאו דבריו בישכיל עבדי חלק ג' יורה דעה סימן כ"א] דראוי להקרב בפנים – ולא להקריב, נראה דעיקר ההקפדה היא רק על הקרבן דיהיה ראוי להקרב בפנים, דהיינו שיהיה המזבח בנוי. ולא אכפת לן בהמקריב אם הוא זר וטמא וזב וכו' ע"כ. ואני תמה על רב חביבי הדר"ג

שנינו במשנה (ק"ב): "פרת חטאת ששרפה חוץ מגתה, וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ – פטור, שנאמר: ואל פתח אהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אהל מועד אין חייבין עליו. הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והמחיר [והאתנן] והכלאים והטרפה ויוצא דופן שהקריב בחוץ – פטור, שנאמר לפני משכן ה', כל שאין ראוי לבא לפני משכן ה' אין חייבין עליו וכו'". ופרש"י [ד"ה 'פטור'] – "דרחמנא פטריה מואל פתח אהל מועד וגו' – הראוי לפתח אהל מועד, שחובה עליו להביאו שם דמדקפיד קרא לענשו על שלא הביאו, ש"מ בעומד להביאו שם משתעי קרא."

ומבואר שקרבן שאינו ראוי להקרבה בפנים, אין חייבין עליו בשחיטה והעלאה בחוץ. וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י"ח הלכה ו': "אינו חייב אלא על שחיטת קדשים הראויין ליקרב לגבי מזבח, אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי מזבח או מחטאות המתות, הרי זה פטור, שנאמר 'לפני משכן ה'', וכל שאינו ראוי לבוא אל משכן ה' אין חייבין עליו."

אבל בכל זה לא מצאנו אלא גדר בקרבן, שצריך להיות מצד עצמו ראוי להקרבה באוה"מ. אבל מצד השוחט והמעלה את הקרבן בחוץ, לא מצאנו שצריך שיהיה ראוי להקריב, או עכ"פ לבא לאוה"מ, כדי להתחייב בשחיטה והעלאה בחוץ. ובהמשך המשנה שנינו שמחוסר זמן בבעלים – "הזב והזבה והיולדת והמצורע, שהקריבו

1. פרק י"ט הלכה ט"ו. "מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלם חוץ לעזרה – חייב, מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים, שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא."

שום מניעה כדי שלא לחייבם משום שחוטאי חוץ, מאחר שהקרבן הוא ראוי לבא לפנים. ותמיהני איך עלה זה על דעת כת"ר, דלפי דבריו, שאם הבעלים אינם ראויים לבא לפנים היינו שאינם ראויים להקריב, שזה נקרא אינו ראוי לבא לפתח אוהל מועד וכו' א"כ יהי' תנאי בחיוב שחוטאי חוץ, שיהי' דוקא כהן ולא זר, איש ולא אשה, ותמים ולא בעל מום, וה"ה טהור ולא טמא, והכתוב אומר מפורש: איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם וגו', ובת"כ נאחרי מות פרשה ו' הוצרכו למעט עכו"ם, ואם מקרי אינו ראוי מצד פסול האיש, ל"ל מיעוטא לעכו"ם, ומרבה שם מפורש גרים ועבדים, וגבי העלאה כתב לרבות נשים ועבדים עיין שם. אלא פשוט שזהו דבר שלא ניתן להאמר כלל".

אך באמת הישכיל עבדי' קיצר בדבריו שם, ובתשובתו להשגת הרב נחלק ב', קונטרס אחרון – יורה דעה סימן ב' בירר דבריו שגם הוא אין כוונתו שיש גדר בחיוב שחוטאי חוץ שיהיה המקריב בחוץ ראוי להקרבה באוה"מ, אלא מחדש תנאי שיהיו בעולם כהנים שכשרים להקרבה, שאם לא כן הרי זה חסרון בקרבן שאינו ראוי להקרבה למעשה.

וז"ל שם: "בזה"ז שאין בהמ"ק וכולנו טמאי מתים ואין אף אחד טהור שראוי להקריב, א"כ א"א במציאות להקריבו בפנים והו"ל ממש כמחוסר זמן בבעליו, דמתייחס הפיסול גם לעצם הקרבן מאחר דאינו ראוי להקרבה בעת ובעונה ההיא. והוא הדבר בנ"ד מאחר דא"א במציאות להקריב בזה"ז שום קרבן, א"כ לא מקרי ראוי לבילה כלל, ושפיר מתייחס הפיסול גם לעצם הקרבן, דומיא דההיא דמחוסר זמן בבעליו"ו וכו'. עיי"ש. מבואר אם כן שגם הישכיל עבדי' מודה דאין דין במקריב עצמו שיהיה ראוי לבוא

שי', דמלבד דדבר זה לא שיערוהו הראשונים וגם האחרונים בפ"י דברי הרמז"ל, ממה שהקשו עליו מטומאת מת וטומאת זבין, כאשר הובא בדברינו וכו', עוד זאת דהרי ממקומו הוא מוכרע דבא הרמז"ל שם בנו"ט לשבח באומרו שהרי מותר להקריב אעפ"י שאין בית. דמכאן ראיה מוצאת דפי' דבריו הראשונים שכ' דראוי להקרבה – דקאי גם על המקריב – וע"ז הגדילו התימה עליו דאיך מותר להקריב בזה"ז שאנחנו טמאי מתים וזבין. וא"כ הדר דינא דאינו ראוי להקרבה בפנים מאחר דיש עכוב מצד המקריב. דמ"ל אם העכוב מצד עצם הקרבן מצד שאין מזבח או מצד עצם המקריב דהוא זב או טמא מת, דהרי זה בל"ז לא אפשר דאם אין מקריב איך אפשר להקרבה הקרבן".

וכבר האריך הגרא"ה קוק זצ"ל בשו"ת 'משפט כהן' סימן צ"ב לתמוה על דברי הישכיל עבדי' ולהוכיח שאין צד פטור כאשר המקריב עצמו אינו ראוי לאוהל מועד, וז"ל: "מש"כ שם לתמוה ע"ד הרמב"ם דסוף הלכות מעה"ק וכו' נראה מדברי כת"ר שהי' פשוט ליה, שאם הבעלים אינם ראויין לבא לפנים הרי הוא בכלל שאינו ראוי לבא לפנים, ונפטרים בזה מחיוב שחוטאי חוץ. ואין הדבר כן, שלא שנינו שם במשנה דף קי"ב ב' אלא מחוסר זמן בגופו או בבעליו וכו' ומשנתנו מפרשת מהו מחוסר זמן בבעליו: הזב והזבה, היולדת והמצורע שהקריבו חטאתם ואשמם בחוץ פטורין, והטעם הוא מפני שפסול זה שבבעלים נוגע לעצם הקרבן, שיש בו משום מחוסר זמן, וכמש"כ רש"י שם שאינם מתקבלין בפנים, לא לחובה ולא לנדבה, אבל עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייבין. ומדפשיט ותני חייבין, משמע אפילו הם עצמן הקריבו אותם בימי טומאתן ג"כ חייבין, ואף על פי שהבעלים אינם ראויין לבא לפנים אין בזה

בעצמו להקריב באוהל מועד, פטור על שחיטה והעלאה בחוץ. אלא שמ"מ ס"ל שגם הכשר להקריב בבמה מקרי ראוי לאוהל מועד². וכן משמע גם בחידושי הרשב"א בבא בתרא [דף ק"כ עמוד ב'] שכתב "ולא ידעתי בשחוטי חוץ גופייהו למאי איצטריך למכתב אהרן ובניו וכל ישראל וכו', ושמא לדרשא בא שם. ויש לי לומר דלימד על שחוטי חוץ שהכל חייבין בהן ואפי' זר שאינו ראוי לעבודה ומשום ששחיטה כשרה היא בזר דמקבלה ואילך מצות כהונה". וגם בדבריו מבואר שיש דין בגברא שיהיה שייך בעבודה לעניין חיוב בהקרבת חוץ.

וצ"ע לשיטה זו כמו שנתבאר לעיל. דחוק ממה שצ"ב היכן למדנו דבר זה [שלזה איכא למימר שנכלל במ"ש 'אל פתח מועד לא הביאו להקריב אותו וכו' והיינו שרק כאשר הוא עצמו יכול להקריבו מקרי הביאו להקריב. ובפרט לפי מה שכתב הרשב"א שלכן הוצרך הכתוב לומר אהרן ובניו וכל ישראל], קשה דאם כן טמא ובע"מ יהיו פטורים בשחיטת חוץ, וזאת לא שמענו, וכמו שהקשה המשפט כהן כנ"ל. וכן כתב במקור ברוך [ח"א, סימן א'] "דעיקר ויסוד שיטה זו תמוה טובא, ואטו בע"מ שפסול בבמה קטנה, וכדאיתא בזבחים וכו', יפטר כשהעלה בחוץ. והוא דבר לא ניתן להאמר".

ושמא י"ל דהשטמ"ק והרשב"א ס"ל שטמא ובעל מום כשרים להקריב בבמה קטנה, ואף בכה"ג מקרי ראוי לאוהל"מ וחייב בשחוטי חוץ, כמבואר בדברי השטמ"ק כנ"ל. והרמב"ם בהלכות מעה"ק שם, שמבואר בדבריו שאין דין ראוי לאהל מועד אלא בקרבן עצמו כנ"ל, היינו לשיטתו שטמא ובעל מום פסול בבמה. יעויין במאמר "עבודת בעל מום וטמא בבמה" [בחוברת זן] באריכות בנדון זה.

לאוהל"מ או להקריב, אלא שמחדש שמ"מ בזמן שכל הכהנים טמאים ואינם ראויים להקריבה, וגם אינם יכולים להיטהר, הקרבן עצמו חשוב כאינו ראוי לאוהל מועד, אע"פ שאין העיכוב מצד עצמו של הקרבן אלא מצד שאין מי שיקריבו בפנים, דומיא דמחוסר זמן בבעלים. ועפ"ז הקשה איך פסק הרמב"ם שהמקריב בחוץ בזה"ז חייב, כיוון שכולנו טמאי מתים ואין כהן כשר שיקריבו, ואם כן אין הקרבן ראוי לאוהל"מ. ותירץ בזה [שם ח"א סימן י"ח] שני תירוצים, האחד – שהרמב"ם מיירי בזמן התלמוד שהיה להם עדיין אפר פרה ליטהר על ידו. "ואף שכתב 'בזמן הזה' ובזמנו לא היה אפר פרה, י"ל דלישנא דתלמודא נקט כדרכו בכ"מ". והשני – ד"אי נמי מ"ש הרמז"ל בזה"ז – היינו לאם יודמן אפר פרה לאיזה צדיק ע"י אליהו והרגיש בו איזה כהן וטיהר עצמו והקריב קרבן. והגם כי זה רחוק המציאות, עכ"ז לא נמנע הרמז"ל מלכותבו דומיא דמצינו דנסתפקו הפוסקים וכו'. ואחרי החיפוש האיר ה' את עיני ומצאתי שכאשר דימיתי כן היה, דהגאון חיד"א ז"ל בס' מדבר קדמות מערכת א' אות כ"ו קיים ס' זו מדנפשיה על רבינו האר"י ז"ל יעו"ש". עכ"ל "ישכיל עבדי".

והנה, כל קבל דנא מצינו בשטמ"ק בכריתות, דף ג' ע"א אות י"ג, שכתב להדיא "דלא מחייב [המעלה אברים בחוץ] רק אותן שראויין להקריב בפנים". וכן שם בהשמטות אות י"ד כתב בשם רבינו ברוך "וכן השוחט ומעלה בחוץ, דכיוון דאשה לאו בת העלאה היא בפתח אוהל מועד, מסתמא לא מחייבא עליה בחוץ. או שמא כיוון דזכר [צ"ל זר] כשר בבמה אשה נמי כשרה, ולהכי איחייבי עלה בחוץ". ומפורש בדבריו היפך מה שנתבאר לעיל, והיינו שמי שאינו ראוי

2. ועיין מקור ברוך סימן א' מש"כ בזה.

עבודת בעל מום וטמא בבמה

הרב שגיב אלטמן

לעבודה כגון מחוסר כיפורים ובעל מום. ופשוט דלא גרעו מזר". ובחזו"א פרה סימן ט"ו סק"כ כתב בעניין הזאת בעל מום במי פרה "דלא שייך מום במידי דלא בעי כהונה" וכו'.

ואם כן כאן ג"כ בפשטות יש לנו להכשיר בע"מ בבמה, דדווקא לעניין כהונה נפסלים בעלי מומים, אבל לא היכא דכשר זר. ומשמע אם כן שלרש"י בעל מום כשר להקריב בבמה קטנה.

ולפי סברא זו – שהיכן שא"צ כהונה לא פוסל בעל מום – יש מקום לומר שגם טמא יהיה כשר להקריב בבמה, שגם בפסול טמא י"ל שאינו חסרון אלא גבי כהונה, מה שאין כן גבי זר ובמקום שזר כשר, גם טמא יכשר. ואכן כך מבואר במשנה למלך (הלכות קרבן פסח פרק א') שכתב: "והאי טמא דתנינן הכא [ר"ל בזבחים דף ק"ג. – הזמן הנותר והטמא – שוין בזה ובוה] פירש רש"י [ק"כ. ד"ה וזמן] דהיינו לאכול קדשים, דאינו יכול לאכול הטמא. ולענין אם הטמא מקריב לא נתבאר בדבריו, ולכאורה היה נראה דבבמה קטנה דהזר מקריב, דהוא הדין טמא. אך רבינו בפירוש המשנה פירש שאין טמא מקריב, וכן פירש רבינו עובדיה דאע"פ דזר מקריב בבמה, אין טמא מקריב בבמה. ועיין בהראב"ד בפ"ד מהל' ביאת מקדש הל' ד' שכתב: 'ואיני מוצא אלא בבמה', ומיהו יש לדחות דבבמה גדולה איירי². עכ"ל המשל"מ. ועיין גם תוספות יום טוב על

שנינו בברייתא בגמ' קכ. "דברים ששוותה במה גדולה לבמה קטנה: שחיטה בבמה גדולה וקטנה, הפשט וניתוח בגדולה וקטנה, דם מתיר ומפגל בגדולה וקטנה, מומין וזמן בגדולה וקטנה".

ופרש"י ד"ה 'ומומין': "דלא אשכחן דשרינהו בקטנה". ונראה לכאורה לדקדק מדברי רש"י, דמפרש מומין שכאן במומי הקרבן. שהרי האיסור בהקרבת בעלי מומין נאמר בתורה בסתמא: "לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה' וגו'" [ויקרא כב,ב], ואם כן בסתמא אמור דין זה גם בבמה, דבכל מקום אין להקריבם לה', ושייך לומר ע"ז דכיון שלא אשכחן דשרינהו בקטנה, ממילא אסור להקריבם. אך דין איסור עבודת בעלי מומין, לא נאמר בתורה אלא גבי הכהנים. ואם כן בבמה קטנה שגם זר עובד בה ולא נמצא לגביו איסור מפורש, לא שייך לומר "דלא אשכחן דשרינהו בקטנה", דאדרבא, צריך לרבות איסור לגביו. שמצד הסברא היכן שלא צריך כהן, כשר גם בעל מום. עיין פי' המיוחס לר"ש משאנץ על תו"כ פרשת אמור [פרשתא ג' פרק ב' ה"ד] שנקט בפשטות שלמ"ד שזר כשר ביציקה ובלילה במנחה, ה"ה שכשר ג"כ בעל מום.

וכן במנחת חינוך (מצוה צ"ח אות א) כתב גבי הדלקת המנורה "ובכס"מ כתב לדעת הנ"ל הו"ל כמו שחיטה דלאו עבודה היא וכשרה בזרים ע"ש וכו', וא"כ ה"ה כל הפסולים

1. כלומר, הרמב"ם (הלכות ביאת המקדש פ"ד ה"ד) כתב "וכן טמא שטבל ועבד קודם שיעריב שמשו עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים", ועל זה הקשה הראב"ד שם ד"כיון שטבול יום שנכנס למקדש בכרת, היכי משכחת לה טבול יום ששימש במיתה והא איכא נמי כרת בשביל ביאת מקדש. ואיני מוצא אותו אלא בבמה". ומשמע שטמא פוסל בבמה.
2. ועיין הר המוריה (הלכות בית הבחירה פרק א ה"ב) שכתב "ואיני יודע איך עלה על דעתו

פסול אחר, דאישתרי בעלמא". וזו לשון הגמ' בדף ט"ז, שהוכיחו ממנה התוס': "דבי רבי ישמעאל תנא: אתיא בק"ו מבעל מום, מה בעל מום שאוכל – אם עבד חילל, זר שאינו אוכל – אינו דין שאם עבד חילל. מה לבעל מום שכן עשה בו קרב כמקריב, טמא יוכיח. מה לטמא שכן מטמא, בעל מום יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן – שמוזהרין ואם עבדו חיללו, אף אני אביא זר – שהוא מוזהר, ואם עבד חילל. מנלן דמוזהר, אי מ'וינזור', חילול בגופיה כתיב ביה אלא מ'וזר לא יקרב אליכם'. איכא למיפרך: מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה. לא תימא טמא יוכיח, אלא אימא אונן יוכיח. מה לאונן שכן אסור במעשר, [בעל מום] יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שמוזהרין כו'. ה"נ לפרוך: מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה וכו'".

וכן כתבו התוס' להוכיח מכאן לעניין טמא, שפסול לעבוד בבמה, כמבואר בדבריהם (בדף כ"ח: ד"ה מסתברא): "וכן טמא ששימש ליכא למימר דהוא נמי לא הותר בבמה, כדאמר לעיל, מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה".

ומכח דברים אלו הקשה הברכת הזבח (זבחים ק"כ. על רש"י ד"ה 'תורת זבח') על דברי התוי"ט הנ"ל, שתמה על הרמב"ם, היכן נמצא בגמ' שטמא פסול להקריב בבמה, וכתב הבה"ז דבתיבת טמא שבמשנה (ק"ג). נכלל ג"כ

המשנה הנ"ל (פרק י"ד משנה י'), שתמה על פירוש הרמב"ם הנ"ל שטמא פסול להקריב בבמה וכתב: "ותמיהני למה לא פירשו כמו בכ"מ דמתניתין פיגול נותר טמא, דטמא לענין אכילה. וכן פירש רש"י הכא, וטמא נמי בהיא פרשתא [דזאת תורת זבח השלמים] כתיב והנפש אשר תאכל וגו' ע"כ והרמב"ם סיים על פירושו שכן פירש הגמרא. ולא נמצא כן בגמרא שבידניו".

ובאמת מפורש כן להדיא ברש"י, לעיל ד' ס"ט. דאמרו בגמ' שם, גבי שיטת רבי יוחנן דס"ל שמליקת זר אינה מטמאת בבית הבליעה, תניא כוותיה דרבי יוחנן מלקה זר מלקה פסול וכו' אין מטמאין אבית הבליעה. ופרש"י שם (רש"י כתי' ד"ה 'מלקה פסול') 'כגון בעל מום'. והיינו שאם מלק זר או בעל מום, אין העוף מטמא בבית הבליעה. והרי טעמו של רבי יוחנן הוא, שהכשר למליקה בבמה אע"פ שבמקדש מליקתו פסולה אינה גורמת טומאה בעוף, וכמבואר שם בדף ס"ח: ברש"י ד"ה בבית הבליעה, גבי זר.³ ומבואר אם כן דס"ל לרש"י שבעל מום כשר לעבוד בבמה.

אמנם כבר הקשו התוס' קושיה גדולה לכאורה על סברא זו (שם ד"ה אמר): "ומליקת פסול דקאמר בסמוך אין מטמאה, אין צ"ל כפרש"י שפירש בעל מום. דלא אשכחן כהן בעל מום שכשר לעבודה ואפילו בבמה. כדאשכחן לעיל ריש פ"ב [ט"ז:]: דפריך מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה. אבל מליקת פסול, היינו או אונן טמא או

דמייירי בבמה גדולה, הא לפנים מן הקלעים חייב כרת ואיך כתב שם דטמא העובד אינו חייב רק מיתה בידי שמים. אבל העיקר דמייירי בבמה קטנה וטמא אסור לעבוד בבמה קטנה" וכו'. וכ"כ בזבחי אפרים זבחים ט"ו: אלא שרמז ליישב ע"פ הגמ' בשבועות ט"ז: [ואולי כוונתו שאפשר לפרש שם שדווקא במשכן ובמקדש חייב, ואין לימוד לחייב בבמה]. ועיין רש"י מנחות כ"ה. ד"ה מכללו.

3. וכן משמע מתוס' שם ד"ה 'אמר', כמובא לקמן. אמנם עיין תוס' בדף ס"ט. ד"ה 'ולטעמך', שלפי מה שכתב שם י"ל שרש"י ס"ל שרבי יוחנן יליף משחיטה (ולפיניו כן הוא ברש"י כ"י).

טמא מקריב. וכ"כ ב'כנסת ראשונים' שם בהערה י"א, ועיי"ש מה שהביא ממדרש הגדול פ' ראה.

אמנם עדיין צריך ביאור, שלכאורה דחוק מאוד לפרש כן בסוגיא שם, שהרי הגמ' שם דנה ללמוד חילול עבודת זר במה הצד מעבודת טמא ובעל מום שמחללים עבודתם. ודחתה, מה לטמא ובעל מום שלא הותרו בבמה, מה שאין כן זר שכשר לעבוד בבמה. ואם כן מיירי בעובד ולא בקרבן עצמו.

אולם נראה דשפיר יש לפרש שם הסוגיא בקרבן, שהרי בתחילה ביארה הגמ' שם שמבעל מום לבד א"א ללמוד חילול עבודה בזר, דשאני בעל מום שעשה בו הכתוב קרב כמקריב, ופרש"י ש"המום פוסל בקרבן כדרך שפוסל בכהן". וע"ז אמרו טמא יוכיח וכו', מה לטמא וכו', וחזר הדין. ואם כן י"ל שמה שדחתה הגמ' – מה לטמא ובעל מום שלא הותרו בבמה – הוא על דרך הסברה הראשונה הנ"ל, שעשה בו הכתוב קרב כמקריב, דהיינו ששייך לדון צד חומרא בפסול העובד ממה שמצינו אותו פסול בקרבן עצמו. ואם כן יש לפרש שאף שדנים על חילול עבודת זר במקדש, מ"מ פורכים מצד חומרא שנמצא בבמה בקרבן אע"פ ששם אינו במקריב.⁵

ומקור נוסף בראשונים, להכשיר עבודת טמא ובע"מ, יש לדון מדברי השטמ"ק בכריתות (דף ג. אות י"ג), שכתב בשם רבינו ברוך: "וכן השוחט ומעלה בחוץ, דכיוון דאשה לאו בת העלאה היא בפתח אוהל מועד,

שלא יהא כהן או זר העובד בבמה טמא, וכדאיתא להדיא בגמ' בדף ט"ז, וכמו שכתבו התוס' הנ"ל. וכן הקשה בהגהות הגרעק"א על דברי המשנה למלך הנ"ל, איך הסתפק לומר שטמא כשר לעבוד בבמה.

והנה ב'מראה כהן' (דף ט"ז. ד"ה 'מה להצד') כתב לתרץ את דברי התוי"ט, דאמנם לרבי ישמעאל שם מוכח בסוגיא דטמא פסול בבמה, אבל לתנא דבי לוי בתחילת הסוגיא שם, שלמד חילול עבודת זר מהיקש למשמש בטומאה מקרא ד'דבר אל אהרן ואל בניו לאמר וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו' וגו',⁴ אם כן יש ללמוד בהיקש ג"כ לאידך גיסא, דמה זר מותר בבמה הנ"ט טמא כשר בבמה. וכיוון דלוי הוא בתרא נקטינן כוותיה, "ויפה השיג בעל תוי"ט וכו' דוק היטב כי הוא ברור ואמת ונכון".

ולדרך זו מתבאר אם כן, דבאמת דין טומאה בבמה תליא בפלוגתא דתנאי, והרמב"ם והתוס' ס"ל דקיי"ל כרבי ישמעאל, ולכן פסלו טמא ובע"מ בבמה. ורש"י ודעימיה ס"ל דהלכה כלוי ולא קיי"ל כסוגיא בדף ט"ז. וכן יש לומר גבי בעל מום, דכמו שהתירה התורה עבודת טמא היכא דכשר זר, מסתברא דה"ה לענין פסול בעל מום, דמנלן לפסול בו בעבודת זר.

ב'חמדת דניאל' [בסוף הספר ביני במה, אות ז'] כתב באופן אחר, שיי"ל שרש"י מפרש הסוגיא באכילת בשר בטומאה או להקריב בעל מום, אבל האיש העובד יכול להיות שפיר שכמו שכשר זר, גם

4. עיין רש"י דף קיב: ד"ה ולא משום טומאה - כהן טמא ששימש דאזהרת זרות ושימוש בטומאה מחד קרא נפקי מוינזרו ולא יחללו בכל הזבחים תנינא מאי דמחייב אזרות מחייב אשימוש טומאה.

5. והיינו שאף בבמה שהותר טמא ובע"מ בעובד, לא הותר בקרבן. וחמיר אם כן מפסול זר שאין בו חומרא זו. ואע"פ שלא שייך כלל לדון על פסול זר בקרבן, מ"מ עצם מה שנאמר להדיא איסור יתר בצד אחד, נחשב בו לחומרא. וכן מצינו כ"פ שפורכים כה"ג, עיין תוספות לעיל ח: ד"ה הנך

יאכל. ואילו לא נאמרו קדשי קדשים, הייתי אומר: בקדשים קלים יהא אוכל שהן קלים, בקדשי קדשים לא יהא אוכל, לכך נאמרו קדשי קדשים ולכך נאמר קדשים קלים". וביאר שם רב ששת, מה שאמרו בברייתא שקדשי קדשים כשרים לזר דהיינו בבמה וכדברי האומר יש מנחה בבמה, דהיינו קדשי קדשים. ונמצא אם כן ביאור הברייתא, שהוצרך הכתוב להחזיר להדיא גם אכילת קדשים קלים לכהן בעל מום, ולא סגי בקרא דקדשי קדשים, דהו"א שדווקא קדשי קדשים שרי לבע"מ שהרי הותרו לזר בבמה וכו'.

ומעתה, אם איתא שבעל מום עצמו כשר להקריב בבמה, מדוע הוצרך התנא לתלות בהיתר זר בבמה, תיפוק לה דאשכחן היתר בבע"מ עצמו בבמה. אלא ע"כ דבע"מ לא הותר אף בבמה, ואם כן לא אשכחן בו היתר אכילה אלא ממקרא זה.⁷

ולעניין הסברא שכתבנו, שכיוון שמותר זר יהיה מותר גם בע"מ, דאינו אלא פסול כהונה בלבד כדאשכחן בכל מקום שהותר זר כנ"ל, שמה י"ל שדווקא במידי דאינו עבודה הוא דאמרינן כן מסברא וכמו יציקה ובלילה.

ועוד י"ל ע"פ דברי הרש"ש (פרה פרק י"ב מ"י) שכ' "בתוס' ר"ע אות י"ט הביא בשם התוס' דזבחים [י"ז:] דבע"מ פסול להזאה. ונפלאתי ע"ז דלא מצינו שום עבודה שזר כשר לה ובע"מ יהא פסול, חוץ מבמה (ואולי י"ל דהזאה כיון דבחוץ היא, לבמה מדמינן לה). וברפ"ב דזבחים: תנא דבי רבי ישמעאל, ק"ו ומה בע"מ שאוכל אם עבד חלל, זר שאינו אוכל אינו דין שאם עבד חילל. ואם איתא, לידחי מה לבע"מ שכן

מסתמא לא מחייבא עליה בחוץ. או שמא כיון דזכר כשר בבמה, אשה נמי כשרה, ולהכי איחייבי עלה בחוץ". וכן בחידושי הרשב"א (ב"ב דף ק"כ ד"ה אף כאן אהרן) כתב: "ויש לי לומר דלמד על שחוטי חוץ שהכל חייבים בהם ואפילו זר שאינו ראוי לעבודה שמשום ששחיטה כשרה בזר" וכו'. ועיין מקור ברוך סימן א' שתמה במשמעות הדברים שאין הפסול מתחייב על שחיטה והעלאה בחוץ אא"כ שייך לעבודה עכ"פ בבמה. דאם כן נאמר דבע"מ וטמא פטורים על שחיטה והעלאה בחוץ שהרי פסולים בבמה. וזה דבר שאי אפשר לאומרו, ונשאר שם בקשיא. אכן לפי מה שנתבאר, י"ל שהרשב"א ורבינו ברוך בשטמ"ק ס"ל דבע"מ כשר בבמה וכו"ל.⁶

נמצא אם כן שיש לדון מתוך דברי רש"י והרשב"א ורבינו ברוך, דס"ל שטמא ובעל מום כשרים לעבוד בבמה. וכך היא לכאורה הסברא הפשוטה, שכיוון שזר כשר יוכשרו גם הם, שאינם אלא פסולים במעלת הכהונה. ונראה שכן תפסו (עכ"פ בסברא) התו"ט והמשנה למלך. אכן פשט הסוגיא בדף ט"ז: שטמא ובעל מום פסולים לעבוד בבמה, וכן כתבו להדיא התוס' והרמב"ם וכן נראה בדעת הראב"ד וכן נקטו בפשטות רוב האחרונים.

ויש לכאורה להביא ראיה שבע"מ פסול להקריב בבמה, מהגמ' בדף ק"א: שאמרו שם בברייתא גבי בע"מ שאוכל בקדשים "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל – אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמר קדשים קלים ואם נאמרו קדשים קלים, למה נאמר קדשי קדשים. אילו לא נאמר קדשים קלים, הייתי אומר: קדשי קדשים הוא דאוכל שהרי הותרו לזר ולהן, קדשים קלים לא

6. ועיין במאמרנו 'השוחט והמעלה' בחוברת זו בהרחבה בעניין שיטה זו.
7. אמנם לפי תירוץ המראה כהן לעיל, שדין זה הוא מחלוקת תנאים, לק"מ.

דאין כהונה בבמה, ומומים פסולים בבמה. ועיין ריש פרק ב' דף ט"ז., דבעלי מומים פסולים לעבודה בבמה. ועל זה שפיר צוה 'אל בני ישראל'. וכן מורה קרא דמדבר על ההקרה, דבבמה לא יקריבו בעלי מומין ישראלים ודו"ק. והטעם, ד'כל אשר בו מום לא יקרב' גם במושב שרים, 'והקריבהו לפחתך' (מלאכי א, ח), לכן גם בבמה אסור. אמנם לאופן זה יש לדון עדיין מנלן דפסול טמא.

פסול בהזאה" (ולפמש"כ לדמות הזאה לבמה אין מזה קושיא דהתם באמת קאמר מה להצד השה שכן לא הותרו בבמה). נראה אם כן שמפרש שהוא חומרא מיוחדת בעבודות חוץ.

ובאופן נוסף מבואר במשך חכמה (ויקרא פרק כ"א פסוק כ"ד) עה"פ נהפוח את פרשת מומים: "וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל", וכך כתב: "לעניות דעתי נראה על פי מה דאמרו סוף זבחים (ק"כ).

העולה מן הדברים:

להדיא בדברי התוס', וכן דעת הרמב"ם, וכך נקטו בפשטות רוב האחרונים. ואע"פ שזר כשר בבמה, מ"מ לא מצינו שכל הפסולים כשרים בזר אלא במה שאינו עבודה ולכן הזר כשר בו. אבל בעבודות גמורות לעולם נפסל העובד בבע"מ ובטמא, אפילו שהוא זר. או שיש לימוד מיוחד לפסול בבמה, כמבואר במשך חכמה הנ"ל.

מדברי רש"י נראה לכאורה שבע"מ וטמא כשרים לעבוד בבמה קטנה, ואפשר שכן גם דעת הרשב"א ורבינו ברוך. וכן דנו התו"ט והמשל"מ לגבי טמא. ודרך זו מובנת היטב בסברא, משום שבכל מקום שכשר זר כשר גם בע"מ (ולכאורה ה"ה גם טמא).

אך פשט סוגיית הגמ' בדף טז: שבעל מום וטמא פסולים אף בבמה קטנה, כמבואר